

394

कौकणी लोकगाणे

प्र.श्री.नेरुरकर

महाराष्ट्र राज्य संस्कृत आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई

प्रकाशने

कोकणी लोकगीतें

संशोधक : संग्राहक : लेखक

प्रभाकर श्रीधर नेरुरकर

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.

प्रथमावृत्ती : १४ फेब्रुवारी, १९८८.

प्रकाशक : सचिव

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ,
नवीन प्रशामन भवन, मुंबई ४०० ०३२.

© : प्रकाशकाधीन

मुद्रक : मायक्रोग्राफ

रामकृत्, डॉ. भालेराव मार्ग,
गिरगांव, मुंबई ४०० ००४.

किंमत : रु. २६/-

निवेदन

माझे मित्र श्री. प्र. भी. नेरकर हे शिक्षक, कादंबरीकार, कथाकार, आणि मार्क्सवादी विचारवंत म्हणून प्रसिद्ध आहेत. पण त्यांना लोकगीते जमविण्याचा पण छंद आहे. त्यांनी परिश्रमपूर्वक अनेक कोकणी लोकगीते जमविली. त्यांचेच प्रकाशन “कोकणी लोकगीते” या शिर्षकाखाली आम्ही आज करित आहोत. असे बोल भाषेतील साहित्य प्रसिद्ध करण्याने आपण आपल्या भाषेला समृद्ध करित असतो. काव्यरसाची मेजवानी आणि भाषा समृद्धी या दोन्ही गोष्टी नेरकरांच्या या गीत संपादनानून सिद्ध झाल्या आहेत. हा गीतसंग्रह प्रसिद्ध करताना महत्त्वास फार समाधान वाटत आहे.

४२, यशोधन

मुंबई — ४०० ०९०

२६ जानेवारी १९८८

सुरेन्द्र बारलिंगे

अध्यक्ष

महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती

मंडळ,

माझ्या कोकणभूमीला व कोकणातील
समग्र कोकणी माणसांना

कोंकणी लोकगीते आणि मी

लहानपणापासूनच कोंकणी (म्हणजे सर्वसामान्यपणे ज्या बोली भाषेला कुडाळी किंवा मालवणी भाषा म्हटले जाते) लोकगीतांनी माझे संवेदना विश्व आतून बाहेरून संपूर्ण भरून व मारून टाकलेले, याने प्रचाला मी जोडलेल्या माझ्या एका कोंकणी लोकजीवन व कोंकणी लोकगीते या मंडनीतील लेखात मी त्याचा काहीसा (संपूर्ण नव्हे) आलेख मांडला आहे. १९५३ ते १९६२ सालापर्यंत मी मातंगवाडीजवळच्या व तेथेचोले खाडीवरच्या किनाऱ्याला लागून वसलेल्या बांदे गावी, तेथील ' पंचम ज्येभराज स्मारक विद्यालया 'त माध्यमिक शिक्षक म्हणून अध्यापकीय काम करीत असताना कोंकणी लोकसाहित्याचा मागोवा घेण्याचा व मातंग नगराचे संकलन करण्याचा प्रयत्न मला लागला, बांदे गाव गोमंतकाच्या किंवा गोवाच्या सरहद्दीला येत येलेल्यागीत मिळाल्या, गोवा मुन्नीसंग्राम त्यावेळी अटीतटीचा त्याच्या प्रवाट्याचा निर्णायक पदवीत जाऊन पोचलेला, माझाही सहभाग या मुन्नीसंग्रामाला जवळून व दीर्घकाल लाभलेला, ते दिवस विलक्षण संध्यांचे, रोमांचकारी व मंतरलेले होते. आचार्य अत्रे यांच्या पणापाती संपादनाखाली निघणारे ' दैनिक मराठा ' हे वृत्तपत्र आपली एक शृंखला सृष्टिका मराठी पत्रकारिताच्या पुढोपार बांधाला अनुसरून पार पाडीत होते. माझे नाव अत्रे की त्या काळात गोवा मुन्नीसंग्रामाच्या अखेरच्या टप्प्यापर्यंत ' दैनिक मराठा 'चा गोवा सरहद्दीवरचा प्रमुख वातोडर म्हणूनही मी काम करीत होतो. माझ्या त्या काळात कोंकणीतील या गोवा सरहद्दीवरील प्रदेशातील संदीपादी होणाऱ्या भटकतीत मला खेडूत कोंकणी वडीलपारी स्त्रीपुरुष भाषेम रोडायची, कायना येळात त्यांच्याकडून कोंकणी लोकगीते व लोककथा मला हृदय भरून एकपात्या मिळायच्या. शिवाय माझ्या विद्यार्थ्यांकडूनही मी कोंकणी लोकगीते गोळा केली, याना मी कोंकणी ग्रामीण परिसरात फिरताना कोंकणी बोली, त्या बोलीतील म्हणी, वाक्यप्रचार, कोंकणी दंतकथा, देवस्थानाभोवती प्रचलित असलेले लोकसंस्कृतीचे स्केच आणि वडीलपाराच्या तुल्या व नव्या आयावाया वाण्यांकडून अजूनही याना पार असलेली कोंकणी लोकगीते कागदावर उतरून घेऊन ती जमा करण्याचा एक अनोखा साहित्यिक छंद लायला, त्याच्या शालेय जीवनातील हस्तलिखित मासिके, भित्ती-पत्रे व वर्गपत्रकार यासाठी त्यामुळे या विद्यार्थ्यांना विषयाचा तुटवडा पडला नाही. कोंकणी लोकसाहित्याचे मागणे हस्तलिखित असेही त्यांनी काढले.

मालवणामधून तो बांदे येडशी दादामार्गपर्यंतच्या परिसरातील माझ्या विद्यार्थ्या-विद्यार्थिनींनी माझ्यावर आग्रह आकल्या आई आजो आजोबांकडून गाऊन घेतलेल्या व वहीत लिहून घेतलेल्या कोंकणी लोकगीतांच्या वर्णविकला असेच मी म्हणून, त्यात बांदे गावात व परिसरात राहणाऱ्या मुस्लीम व ख्रिश्चन समाजातील आयावायांनी देखील आपल्या आठवणी-तील कोंकणी लोकगीते आपल्या मुलामुलींना गाऊन दाखविली व ती त्यांनी वहीत उतरून घेऊन मला दिली, १९६२ साली मी पुनः मुंबईत आलो व स्थायिक झालो. त्यावेळी माझा मुंबईत प्रा. डॉ. दि. ग. नाईक व माझे जिद्दाल्लाचे मित्र श्री. गुं. फ. आजगावकर चालवित

असलेल्या 'कोकण मराठी डायलेक्टम्' या संस्थेची संस्थापना, या संस्थेची आधुनिकीतना मला आल्या संस्थेत सामील करून घेतले. (आजही मला त्याची खंत वाटते. जितके लक्ष या संस्थेच्या कार्याकडे मी यायला हवे होते तेवढे मला मुंबईतील नेतरच्या माझ्या जीवनाला लागलेल्या वेगळ्या साहित्यिक चळणामुळे देता आले नाही.) ९ सप्टेंबर १९६४ रोजी 'कोकण मराठी डायलेक्टम्' चा एक खास अंक डॉ. दि. ग. नाईक, प्र. श्री. नेरकर व गुं. फ. आजगावकर यांच्या संपादनाखाली निघाला. त्याच अंकात माझ्या 'कोकणी लोकगीत संग्रह'च्या ग्रंथाची प्रकाशन जाहिरात उल्लेखने प्रसिद्ध झाली होती. मी नेहापासून माझ्याकडील गोळा झालेल्या कोकणी लोकगीतांचे संशोधनपूर्ण संकलन व वर्गीकरण करायला सुरुवात केली. एवढेच नव्हे तर 'कोकण मराठी डायलेक्टम्' या संस्थेने मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालयात कोकणी लोकसाहित्य आणि विशेषतः कोकणी लोकगीते या विषयावर माझी दोन व्याख्याने घडवून आणली आणि मला आजही अभिमान व आनंद वाटतो की त्या व्याख्यानांच्या अध्यक्षपदी मराठी भाषेचे व लोकशास्त्राचे प्रकांड ज्ञानकार व अभ्यासक कै. कु. पां. कुळकर्णी हे होते. त्यांनी माझी ही कोकणी लोकगीतांची पाशुरूपणी उचलून धरली व माझे स्वरूप कीर्तुक केले. डॉ. म. सं. मावडे व दुर्गाबाई नामचेत यांनीही माझ्या या कोकणी लोकगीतांच्या संकलन संशोधनावरून आपल्याकडील उमुकना या काळात दाखविली वा ती ग्रंथरूपाने प्रकाशित झावीत म्हणूनही मला मार्गदर्शन व सहाय्य केली.

मात्र मीच या कार्याला अपुरा पडलो. येथी रंजनीस तीस वर्षे हे 'कोकणी लोकगीतांचे' संकलन ग्रंथरूपाने कोकणी व विंगर कोकणी महाराष्ट्रीय वाचक व अभ्यासकांसमोर येणे राहून गेले. परंतु भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामकाळापासूनचे माझे जिज्ञासूत्वाचे निव व विचारवंत तत्त्वज्ञ डॉ. सुमित्र बालिंग यांनी माझ्या या 'कोकणी लोकगीत संग्रह'वरून व्यक्तीशः व 'महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळा'चे अध्यक्ष म्हणूनही उमुकना दाखविली. एवढेच नव्हे तर माझ्या या कार्याला त्यांनी गती दिली. म्हणूनच आजही 'कोकणी लोकगीत' ग्रंथरूपाने मराठी माणसांसमोर येत आहेत. या ग्रंथातील समग्र कोकणी लोकगीते म्हणजेच कोकण भूभागात प्रचलीत असलेली सगळी लोकगीते नव्हेत. हा कोकणी लोकगीतांचा संग्रह म्हणजे कोकणी सुशिक्षित व सुबुद्ध माणसाला कोकणच्या लोकजीवनाचा व लोकसाहित्याचा शोध व अर्थ पुढाळण्याच्या दृष्टीने करावयाचा आरंभीचा म्हटले तर प्राथमिक चालवीच व लहानसा, तर म्हणजे तुटपुंजाच संशोधन प्रयोग आहे. या संग्रहातील गीतरूपाने संकलित झालेला कोकणी लोकसाहित्याचा टेका हा तसे पाहिले तर 'कच्चा माल' (raw material) आहे. त्यातून उद्याच्या कोकणी मातीत जन्मलेल्या कुणारी कोकणप्रांताच्या मुमुक्षुला परिपक्व असा कोकणी लोकसाहित्याचा टेका (finished product) चिकारीच्या व निश्चायित अशा संशोधकवृत्तीने कोकणी माणसांना व कोकणाबाहेरील लोकसाहित्याच्या अखिल भारतीय भाषांतील अभ्यासकांना उपलब्ध करून देता येईल. या कोकणी लोकगीतानुन उमटलेला कोकणी माणूस, मग ती स्त्री असो, पुरुष असो, लहान मूल असो वा तरुण तरुणी असोत, मोठा मानवी स्वभावाचा इरयाल नमुना आहे यात संशय नाही. हा या लोकसाहित्यात उमटलेला कोकणी माणूस वरपांगी काहीसा तिरमट, एकांगी, तुच्छतावादी (cynic) व माणूसघाणा जरी वाटत असला तरी आतून तो त्याच्याच गावात स्वडका पाषाणातून स्वडका-

महाराष्ट्राच्या राज्याच्या किंवा शरीराच्या पाण्यासारखा निर्मळ, प्रेमळ व परस्पर आपुलकीनी ओढ लावलेल्या असा समवेस व हस असा माणूस आहे. कोकण परिसराच्या काहीशा दावीरी बागायतगावात तसा तो मनाने खरोखरच श्रीमंत आहे. रीतीरवाज, लोकाचार, सामाजिक कडी याने तो गुलमीतून प्रेम अडवून रडवत नाही.

असा हा 'कोकणी लोकगीतांचा संग्रह' महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळाचे 'तर्फे' प्रसिद्ध होत आहे. याचा मूळ अजून वाढतो. हा कोकणी लोकसाहित्याचा प्रथम तयार होत असताना मांडवावर प्रेम करणाऱ्या व मांडवा या मध्यांमधूनचूनवट्ट उन्मुक्त असलेल्या मांड्या असेच मांडवाने मला सांगितले आहे. मांडी नाची व आताची मी, आमा कावळे होने ही सर्व लोकांमधे जीव लहून गेल्या शिल्लक, मराठीतील एक नामवंत कवी, कादंबरीकार व एक समग्र कवयित्री (कोकणी लोकगीतांमधे देवुन्यांकडल्या) या लोकगीतांची नीट क्रमवार मांडी करून नाची मंडाव प्रेम मंडाव तयार करून दिली. सुंदरी मराठी ग्रंथसंग्रहालयातील पुढीलचा सांडवावर मध्यावर जी, मराठी व आताच्या मी, आमे हीने गेल्या ही सर्व कोकणी लोकगीत मराठीत एकसांडून करून दिल्या. महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळांचे कार्यवाह व भाषा समिती अ. मा. डा. विद्यालक्ष्मी, तसेच त्यामितीमधी अधिकारी व माझे तरुण मित्र जी, मांडवाकडे गेल्या शिल्लक मंडाव मी मंडवाने मानले, आणि माझे चाहते, स्नेही व मांडीमधी ग्रंथसंग्रह प्रकाशक व मंडाव प्रकाशक देवाडे यांनी या कोकणी लोकगीतांचे देखणे मंडाव व स्थापना करून दिली. यासाठी गेल्या आपुलकीची जाणीव व कुतूहला पेशे व्यक्त करावीची वाटो, मांडवाकडे मी, मंडाव नेरकर होताना प्रारंभासमूनच मंडाव श्रीर व आधार

हा कोकणी लोकगीतांचा संग्रह प्रकाशित होताना मंडाव विशेष आधार ज्याने दिल्या तो मांडवाकडे गेल्या शिल्लक मंडाव व मांडवाकडे गेल्या शिल्लक मंडाव नासलेले असा मराठी भाषेच्या अडवावर जी, ए. मांडवाकडे गेल्या मंडाव विशेष अडवा करणाऱ्या वाटतो. जी, ए. ने मांड्या अडवाकडे हा संग्रह समग्र अडवाकडे व पुढील संग्रहात या संग्रहाच्या विवेचनात्मक टीपा व विवेचना लिहिले आहे. मंडाव मंडाव मांडवावर अडवा अडवाकडे व उन्मुक्त प्रेम करणारा मांडवा हा विवेचनात्मक अडवाकडे जी, ए. मांडवाकडे यानेच कोकणी लोकसाहित्याचा विशेष अडवा व मंडाव मंडाव असा मराठी अडवाकडे उन्मुक्त मी देखे व्यक्त करित आहे. जी. ए. मांडवाकडे जी या मंडावमंडाव टीपा विवेचनाची जोड दिली त्यामुळे या संग्रहाला खास अडवा मंडावमंडावक विवेचना त्यानेच आहे यात मंडाव नाही. त्याने सर्व श्रेय जी. ए. चे एकसांडने आहे हेही देखे मंडाव मंडाव करविने वाटते.

हा संग्रह मी मांडवा कोकण भरील्या व कोकणी भाषाभाषी गीतभरल्या अंतःकरणाने भरीव करित आहे.

२२ दिवसांनी १९८८

प्र. श्री. नेरकर

१३ फेब्रुवारी, मांडवाकडे मंडाव

मांडा (पुणे) सुंदरी २०००/११.

भाग १ ला

एक

पाऊस गे वडोवडी
मीरग गे पाणी भरी
आई ती गे चिंता करी
लेक स्वकी परगरी
बंधुनी गे काड बोले
नको आई चिंता करू
वहिणीचाईला हाटक जातय
भाऊजा काही बोले
वहिणीचा गे दूर गाव
नदी भरल्या नको जाऊ
पाऊस गे वडोवडी
मीरग गे पाणी भरी

[illegible]

गुंडयार फोडल्या फुटाना..... फुटाना

मगे मियांना धाडनार फोडलेंय

वरां वरां मीयां खाल्लेंय खाल्लेंय

वायट वायट मीयां आडयांत टाकल्य

आडयांत माका चारो दिलो

चारो मियां गायक वातलेंय

गाईन माकां शान दिल्यान

दयान मियां वायनाक काढल्य

वायनान माका कनीकुंडो दिलो

कनीकुंडो मीयां जात्यांत टाकलेंय

जात्यान माकां पीट दिल्यान

पीट मियां भाणीन टाकलेंय

भाणीन माकां गुळो दिलो

गुळो मियां कायलीन टाकलेंय

कायलीन माकां वडो दिलो

वडो मिया शिक्यार डेयलेंय

शिक्याचयलो वोकल्यान खाल्लो

दीन धपके मारल्य ।

तीन

येन येन वृद्धा मोक्षया
समा पलायो डोंगया ॥ ५७ ॥
आंगरी मांगरी जायने कळे
जायने कळे देवान्यात
इतमा मामा कथान्या
मामी जाता मायेगाक
जाता नरी जायंदे
नरी पेलार्डी पांवदे
नरीक इलो लोंडो लोंडो
मिजलो गो मामीचो गोंडो
गोंड्यांत होनी मारडी
मारडीत होता रुपया
माजा मामा शिपाया
शिपायाची होडी खडपा फोडी
खडपात होनी आयोली
आयोली वुडली नायाला
कंकन धोंडे सोयाला
कंकनले धोंडे कागाने
अशे अशे बंधु आमचे गगाने

असो असो राग करतले
 देवळापाटीं दडतले
 असो असो समीक्ष भलो रे

चाग

खालती मनोया न्हाय ध्ये रे
 चरती भावुगय धोतंग धुता
 धुता धुता धुर्भाच गवली
 येवढा शिरंगार काय रे
 लाडुची आई लाडुला बोले
 चुगडी लेऊन बाल रे
 जळो तुजी चुगडी बिगडी
 गंकर वायच पाय रे
 खालती मनोया न्हाय ध्ये रे ।

कोंकणी लोकगीते

पुढच्या डाग पाठल्या डाग

जीग उंपलं

हिल्यागो जाल्या उंपलये ।

भोगं चिगडत

हिल्यागो भोगागो चिगडतात ।

गायतो गायता ।

हिल्यांग गायत्या गायानय

गर्नात जेवक चालीना ।

हिल्यांग गे भनती जेवक चालीम नाय ।

जेवक चालीम नाय ।

लाकड खोली आनीत नाय

लाकड खोली आनीत नाय ।

हिल्यांग गायत्या लाकड खोली आनीत नाय ।

लाकड खोली आनीत नाय ।

कोयतो नाय । कोयतो नाय ।

कोयतो दडालो मुतागचे माळेत ।

मुतागचे माळेत ।

गर्नात दडालो माळयेत माळयेत

काटागोली हाडीना ।

पाळ कोयतो येयना ।

पाळ कोयतो मुढयल्या खार्चीक ।

महा

आल्या पात्याची भाजी रे मुळ्या
म्हावळंगीची साल
वसान फुगडी घाल रे मुळ्या
वसान फुगडी घाल

मात

घाटावरमून घाटावरमून , कवटे पळान गेले
मामान हाडले धवळे पाडे
ठवळ्या पाड्यांचा जोंत जोंत
जांबळी बुडल्यान वाद वाद
जांबळीचा जांबळ पिकयाला
गोण्या मामाक डिकयाला
गोगे मामा चोर चोर
चोराच्या हातीक हांगे सुळी
पाण्याक जातल्याची चुनकळी
चुनकळेचां लगीन लगीन
भेडल्या माडावरमून वर्गीन वर्गीन
भेडल्या माडाक भान भान
कोकणी व्यंकर्गीने

आठ

आख्यारी कनकी पख्यारी कनकी
मधि वाय जानकी पिटो कांटी
पिटो कांठन टेंटे करी
टेंटे भयले शिष्याय
शिष्याचयले तेलें बोक्क्यान
बोक्क्यान मीयां टोणको मारलेंय
टोणको माजो गायक पोंचलो
गायन माकां ताशी भोटो दिलो
ताशी भोटो मीयां नाचनयनीक दीलो
नाचनयनीन माकां काजाल कुकूम दिल्यान
काजाल कुकूम मीयां गंगेन टाकलय
गंगेन माकां मामो दिलो
मामो मीयां वयल्या खुंटाग देयलेंय
वयल्या खुंटावयलो चार्गीन दिलो
चार्गी माजो मामो दी
नायजान्या माकां पाम्व दी
पाम्व तुजां वायटोळां
मामो माजो यंग्लो .

१. टेंटे टोण 'कनकी' आख्यारी अथवा; मामो माजो 'नाचनयनीक'.

नउ.

फळयेवल्या फळयेवल्या वायल्यांनु गो

कोनाची वाट वयताहात

दादाची

दादा आमचो येता हा

तळयेत पाय धुता हा

सात नाल फोडता हा

सगळ्या पोंगंक वाटतां हा

एक पोर उरयेला

तेका होयान न्हयच थळांक पुग्येला

टीप : हेच गीत 'दादा' चित्रपटांत 'सामा' च्या नांवान वापरला गेला आहे.

कोकणी व्यंगगीत

नुडया ओपाळया वुडी माडया ओपाळया वुडी
 चिकण चिकण मानी चिकण चिकण मानी
 का दिलो तो दिलो कुंभागळया हानी कुंभागळया हानी
 कुंभागळ माकां गाडगीं खोली दिली
 गाडगीं खोली मीयां वाईन जायलेंच
 वाईन माकां पार्ली दिली
 तां मीया नौशानिक शिपली
 नौशानान माकां नौसां दिली
 नौसां माजां गायरेन वुडली
 गायरेन माकां दयान दिली
 दयान मियां वायनाक काडली
 वायनान माका कनयो दिल्यो
 यो मीयां काळया कोंबडेक घातल्यो
 काळया कोंबडेन मांका कवांट दिली
 कवांट मीयां आकाकंट दिल्य
 आकात केल्यान डबरोभर
 ओवाक घातल्यान डबरोभर
 आमकां घातलीं शिपी शिपी
 आपुन खाल्यान मडकीं खरडून

मडक्यां गॅलां गडगडून

आका गॅला फडफडून

(१) हें अशीदी ओळ म्हळी जात : आका गॅला नडगडून

अकरा

देवळापाठि देवळापाठि दृकसो खंयता

काका आमचो काका आमचो चंदुकसो टोकता

काकी आमची काकी आमची मन्वालोसो कुट्टा

सोनू आमचा सोनू आमचा मन्वकसा मागता

जी डवली उचलली

नी कपान्नाय मारली

रडत गेला पाणयान्या वाटे

भजी दिल्या चोगी खायना

लाडू दिल्या चोगी रावलां

कोंकणी लेकगीत

बारा

निचवयल्या निचवयल्या लालटुका गो

वागंक नयगो इल्लहन

कोण कोण इल्लहन

नास माऊ इलो हा

काय काय हाडल्यानी, काय काय हाडल्यानी

माटी चोटी हाडली हा

नाटिगोली मायां वेचचय नाय

न्यांच्या वांगडा जांचवय नाय

निचवयल्या निचवयल्या लालटुका गो

वागंक नयगो इल्लहन

कोण कोण इल्लहन

नास नयगो इलोहा

काय काय हाडल्यानी, काय काय हाडल्यानी

नथ युगडी हाडली हा

नथ युगडी घेतल्य

म्हनी पानी घेतल्य

न्यांच्या वांगडा जातल्य

१ माऊ - माये - मामा

तेरा

ईतभर वामनाची हातभर शेडी

तळ्याच्या बांधार जाचन संध्या करी

संध्या करी गा । संध्या करी

संध्या करताना देखता मासा

जानीया तोडून घालत्या फासा

मासा म्हणे मी पळान जायन

वामन म्हणे मी तळान घायन

संध्या करी गा । संध्या करी

ईतभर वामनाची हातभर शेडी

कोंकणी साहित्य

चौदा

माऊ आल्या ती चाकर नोंकर
बहीण आली ती भेटायाला
पेसी पेसी योलें
ननान आली ती लुटायाला ग
बंभु पेसा योलें
बहिणी जेऊं आम्ही एके ताटीं
भाणि भावजय पेसी योलें
बहिणी जेवूया दडिभान
भावजय पेसी योलें
दहाने केलें ताक
ननांद पेसी योलें
जेवूया ताकभात
भावजय पेसी योलें
ताकाची केली कडी
बंभु पेसा योलें
आम्ही जेवूं कडिभान
भावजय पेसी योलें
कडी घातली ती मां मानायांक
बंभु पेसा योलें

तेल घाल माथ्याक
 भावजय ऐसी बोलें,
 तेल नाही घरांत
 बंधु ऐसा बोलें
 बहिणीक पोंचव माहंगी
 पोंचवूंक गेली आया बाया
 पावूंक गेली ती एका टाया
 पाटी उरली ती भावजया.

पंधरा

रपांरां पायाचो, ' को रे ज्ञाता तो .
 चिकलांतला चिकलकोणा
 काय गो म्हणता तां .
 बगल्य मरे पदमशेटी
 ' गाली देता हो .
 ओगी राव मे रनपुतळे
 झक मागता तो ।

मांळा

रुकुळ्याच्या शाड्यांचे
वंशाच्या कसेंदा फर्जी
सा शाण्या शाड्यांचे
वंशाच्या माती चोळी
रुकुळ्याच्या शाड्यांचे
वंशाच्या फाज्यांचे कुंकू
रुकुळ्याच्या शाड्यांचे
वंशाच्या नथ वगदी

माळ्या मामाने रस्ता केला
माळ्या मामाने पाडवीली
माळ्या शाणाने रस्ता केला
माळ्या माताने पाडवीली
माळ्या चुलत्याने रस्ता केला
माळ्या वयर्नाने पाडवीली
माळ्या भयर्नाने रस्ता केला
माळ्या मिचल्याने पाडवीली

मतरा

नवऱ्या घाला मुंभटारा
नमगां हाडली उभागा
शिंपी नानता पाडल्या रागा
घोर्ची नानता फुडल्या रागा

अउरा

देवळापाटीं देवळापाटीं
धुकद्सो घुमता^१
मामा आमचो मामा आमचो
सुमाकसो जोकता^२
मामी आमची मामी आमची
मसालोसो कुद्ता
तुळसा आमचा तुळसा आमचा
खावंकुमा माग्ता
उकलली उबली ती मागली कपाळार
तां गेल्या रागान
केळीं दिल्या घेयना
लाडू दिल्या घेयना

१ इथे अशीही ओळ न्हयली जात : उकर देकता, एकर देकता

२ ..... : उकर देकता, एकर देकता

कोंकणी लोकगीत

एकोणीस

काळी निंगे चंद्रकळा
फाटली ती पदराला
उल्ला घाली ती धंदाराला
चिंता पडली घेणान्याला
सावकार देइना उदाराला
पाथमानी निंगे लागे
जसा लागंचा हडे तडे
माते माझ्या गे गावाकडे
पिकले वेलदोडे ।

वीस

हे पाटयेक ने पाटयेक झिंगी मिगी दोरा
गोन्या मामा पाना खा, पाना खा
गोरे बहिणीक आणूक जा, आणूक जा
गोरी बहिणी वाई चुडया फाडयांची
तू येरे हत्ती घोडयांनी, हत्ती घोडयांनी
हत्ती घोडा सांवरया,
सांवरकाठी मोडली मोडली । बैलाच्या पाठिवर मोडली मोडली
बैल पडला धाळी, धाळी
चिमणी रडतं ढाळी ढाळी
नवऱ्याच्या शेळ्यातं दुखां पुसता
नवऱ्याचा शेळा जळाला, जळाला
आगीत ना एक इंगळा
इंगळा गेला विझून

एकवीस

येथें येथें नाचरं मोरा
बाळ घाली चारा तो खारे मोरा
चारा खा, पाणी पी भुर जा
आंब्यागे गुडूवा चिंचेगे मालवणी
सुर्यासाग्वा बाळ झाला वाई मे गौळणी.
कोकणी लोकगीतं

बावीस

मानाचें उभें आमचें—

माटवाच्या दारी, त्याला तुपाचें डबें

मानाचें उभें आमचें वांईद्वय

माटवाच्या दारी, त्याला तुपाचें डबें

मानाचें उभें आमचें गोळबळकर भावोजी

माटवाच्या दारी, त्याला तुपाचें डबें

मानाचें उभें आमचें पायकर भावोजी

(१) ह्या ग्याचें नांव मानाचें नें मार दाखवचें.

तेवीस

शेव्हा मारुनी जागी केली

कुल्यांत फुल मधी, सुरंगी बहुवास

माझा नी चडिल्यानी, गुरू घेतला रामदास

कापानी सरपळी, जानीया गोतावली

विमलवाचें न माजी, शेव्हा टाकुनी नीज आली

लाडक्या भगनार, शेव्हा मारुनी जागी केली

भगनार काडें वोलें, माजी मोहन फोटें गेली

विमल गो वाये माझे हसन दारी आली.

(१) अमादी गढ घेतो : गोंदावली

चोवीस

माज्या कुकुमा रंग चढे ।
शरांतले गे तुळशी
यागडे गे तुझे खुर
चहू गे माझे दीर
सूर्यासारखे भरतार
माजी नी सासूवाई
सोनेरी तीची नीरी
तिच्यानी गे पुण्याईने
माज्या कपार्टी लालचिरी
शरातले निगे तुळशी
पाणी पडले एकीकडे
माज्या कुकुमा रंग चढे

पंचवीस :

घाणा जी घानीला । खंडीभर भाताचा
मांडव गोताचा । दणका भारी
घाणा जी घानीला । खंडीभर भाताचा
आधी मान देती कुंकवाला
आधी मान देती हळदीला

सव्वीस :

क्याक्यान कवानो पालेलो
वाण्या जाय मायाडयाक तो तानलो
हाडगे आई गाडग्यानी पानी पानी
ण्योक गाडगो कीतफ्याचो
वाण्या सांगता रुपयाचो
आई सांगता पावल्याचो
रुपयो झालो खोटो खोटो
वाण्याक झालो झालो मोटो मोटो
पास्टाक पोचासो , पास्टाक पोचासो ।

सत्तावीस

आंब्याक आमो घटाकलो रे'
घोडो निसाटलो , धोडो निसाटलो
जन्ना जाय मावाडयाक
शे शेलो इसागलो
जारे भाऊ शेलो पावून ये..... ॥ धृ ॥
(१) वटांगळो

अठ्ठावीस

आपला तुरा देवाचा
गोठा भरला वैलाचा
ह्याण लोट्टी लोटाना
तळीला पाणी भेटाना
अशी ग तळी रंगाची
सातय देवळां भिंगाची
सातय देवळानी राशी करा
मावले वायच्या^१ राशी भरा
राशीत^२ गावला दुरु
तां गे वाये खोटा खोटा
प्राण गेला मोटा ।
(१) शेरी भरा (२) शेरीत

एकोणतीस

दारी फुलली चटक चांदणी
वयनी दिवा लावगे
ननंद चालली सासरला
अनान काय देवू गे
एकावर एक सात ताटा
नंदे जोकता नाय गे
दारी फुलली चटक चांदणी
वयनी दिवा लावगे
ननंद चालली सासरला
अनान काय देवू गे
एकावर एक सात तांबये
नन्दे जोकत नाय गे
दारी फुलली चटक चांदणी
वयनी दिवा लावगे
ननान चालली सासरला
अनान काय देवू गे
पेल्यावर पंले सात पंले
नन्दे जोकते नायगे

दारी फुलली चटक चांदणी
अनान काय देवूं गे ?
पाटावर पाट सात पाट
नन्दे जोकते नाय गे
दारी फुलली चटक चांदणी
अनान काय देव गे ८ ।

तीस

इल्यात् पावन्यानु वसा वसा
खळयात् डाळयंचो टळको आसा
जेयतालात् तर पेज आसा
खाताल्यात् तर पान आसा
जाताल्यात् तर सकळ आसा
पिपळा मुडसून् वाट आसा
इल्यात् पावन्यानु वसा वसा

(१) बुडयून

शोकणी लोकगीते

भाग २ रा

एक

जीव याज्ञु समिद्ध मयी आही कोवडा । त्या वाई कोल्यांत
गाई चरवी । त्या वाई कोल्यांत तवर्षान वार्ताळा ॥ धृ ॥

त्या वाई कोल्यांत चिचडण घातली
एका एका गाईचे । घागर घागर दूध
त्या वाई दुधावर । पिवली शायी
शकुशाला' नेमली मनोवाची माया
मनोवा यली की शक्रोवा यली
मनोवानें फोडीली मंगीळाची पळी
मंगीळाची पळी फोडून यशवंत झाले
यशवंत होवूनी नगराशी गेले.
नगरच्या वायानी काय आनंद केला
चार याज्ञु सम्यय पेटून आरस केला.

(१) शकुशाला

दोन

झिम् झिम् झिमाक चिचावळी । झिम् झिम् झिमाक चिचावळी
कीरणांने मांडली चेंडूफळी । कीरणांने मांडली चेंडूफळी
कीरीणांने चेंडू झुगारीला । कलमटाळी अडाकला
कलमटाळी कडाडली । देवकामाता रडू लागली
नका नका रडू देवकामाता । तुम्हाला कीरीणां झाला नाही
झाला नाही म्हणू कसा । झाला म्हणू कसा

तीन

दारी उगावली चटक चांदणी । वयली दीवा लाव गे
ननान जाते सासरीला । अनान काय देव गे
हंड्यावरती सात हंडे । नंदे जोगते नाय गे
दारी उगावली चटक चांदणी । वयली दीवा लावगे
पराती वरती सात पराती । नंदे जोगते नायगे
समय वरती सात समय । नंदे जोगते नायगे
वाट्यावरती सात वाटये । नंदे जोगते नायगे
शेणीवरती सात शेणी । नंदे जोगते हायत गे

चार

केल बांधे गटाला काय । पाणी जावदे पाटाला ॥ धृ ॥
केगदीच्या वेटाला

केगदीची पांच केगदे । गवरीच्या ववशाला
गवरीचा ववसा बाई फुलांनी दखळे । उदकांनी परमळे ॥

पाणी जाय दे पाटाला काय । गुलाराच्या वेटाला
गुलाराची पांच गुलावे । गवरीच्या ववशाला
गवरीचा ववसा बाई फुलांनी दखळे । उदकांनी परमळे ॥

पाणी जावदे पाटाला काय । आवुल्याच्या वेटाला
आवुल्याची पांच आवुली । गवरीच्या ववशाला
गवरीचा ववसा बाई फुलांनी दखळे । उदकांनी परमळे ॥

पाणी जावदे पाटाला काय । शेवतीच्या वेटाला
शेवतीची पांच शेवती । गवरीच्या ववशाला
गवरीचा ववसा बाई फुलांनी दखळे । उदकांनी परमळे ॥

पाणी जावदे पाटाला काय । मालयेच्या वेटाला
मालयेची पांच केसरें । गवरीच्या ववशाला
गवरीचा ववसा बाई फुलांनी दखळे । उदकांनी परमळे ॥

पांच

करेती अळा भार्जयेत्या । अजून माझा बंधूही नव्याला नाही
करेती अळा धर्गयेत्या । अजून माझा बंधूही नव्याला नाही
करेती रुजू घातल्या । अजून माझा बंधूही नव्याला नाही

कारेती एक पान आले।   ,,   ,,

करेती दोन पाने आली ।   "   "

कोरेती तीन पाने आली ।   ,,   ,,

करेती चार पाने आली ।   ,,   ,,

कारेती पांच पाने आल्या ।   ,,   ..

करेती सहा पाने आली ।   ,,   ,,

करेती सात पाने आली ।   ,,   ,,

कोरती फुलुं लागली ।   "   "

कोरेली धरु लागली ।   "   "

करेती बाटू लागली ।   "   "

कोरती चिरं लागली ।   "   "

कोरती चुन लगी । अजून माया बंधुनी नयाला नारी

पाणी टाकलं चुटकन । हा वंश आला लुटकन

आत्मान बंधवा बस बाँजवरी । डोईचा मंडाल उध गवरीवरी ।

अंगातल्या कोट हा ठेव । पायातल्या जोडा हा ठेव धर्णीवर्णी ।

सासन्त्यात्ता पुम् लङ्गत्ता । चादीन्त्री भुङ्गत्ता होत्ताचि चित्ताम्

कोकणी लोकगीते

धुंगडी ओडीतल्या मामाजींनीं । बंधू आला नेयाला

धाडतास काय मांहेरी । धाडतास काय मांहेरी

गुणाची गुणवंती ने । आम्हां काय पुनशी पुन आपल्या सासूपाशी ।

मोल्याची तयकडी हो कप्याचा आडकित्ता

पान खावल्या सासूबाईंनीं बंधू आला नेयाला । धाडतास काय मांहेरी

आम्हां काय पुनशी । पुन आपल्या जांवपाशी

नांण्याची मडकी हो कप्याचा बाळमांड । पान बाळतल्या जाववायसु

सदा जामीरथी आम्हां काय पुनशी । पुन आपल्या दिरापाशी

पुन आपल्या दिरापाशी

मोल्याचा नांगर हो कप्याचा पंजाब कप्याचा पंजाब

जोत भगवल्या भायोर्जानु बंधू आला नेयाला । धाडतास काय मांहेरी

गुणाची गुणवंती ने सदा जामीरथी । आम्हां काय पुनशी

पुन आपल्या नंदेपाशी

मोल्याची मुफली हो । मोल्याची मुफली । खेळतल्या आकावायानो

बंधू आला नेयाला । धाडतास काय मांहेरी

गुणाची गुणवंती ने सदा जामीरथी । आम्हां काय पुनशी

पुन आपल्या भरतारा पाशी

नांरीची दळत कप्याची लेखणी । दिवतल्या भरतारानो

बंधू आला नेयाला । धाडतास काय मांहेरी

ये मे ते एक महिला राजा । एक महिला राजा मी नेयाची नाही

मायरीच्या वोटला जायाची नाही ।

घे गे तू दोन महिने रजा । दोन महिने रजा मी येयाची नाही
मायरीच्या वोटला जायाची नाही ।

घे गे तू तीन महिने रजा । तीन महिने रजा मी येयाची नाही
मायरीच्या वोटला जायाची नाही

घे गे तू सहा महिने रजा । सहा महिने रजा मी येयाची नाही
मायरीच्या वोटला जायाची नाही

काढीले चिंचचे सोप । कोडीली वारजेची पाठ
दाखविली मायरीची वाट

वारजा गेली खेळायाला । नारजा गेली खेळायाला

खेळतां खेळतां राज झाली । खेळतां खेळतां राज झाली

सासऱ्याला पुन्हा लागली । अहो हो सासऱ्यांनू होश

दागीची कवडा उचडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीने राज

सासऱ्याला पुन्हा लागली । अहो हो सासऱ्यांनू होश दागीच्या

कवडा उचडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीने राज

दिगला पुन्हा लागली । अहो हो सासऱ्यांनू होश दागीची

कवडा उचडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीने राज

नंदेला पुन्हा लागली । अहो हो सासऱ्यांनू होश दागीची

कवडा उचडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीने राज

जावला पुन्हा लागली । अहो हो जावऱ्यांनू होश दागीची

सहा

वारजा गेली खेळायला । वारजा गेली खेळायला
 खेळता खेळता रात्र झाली । खेळता खेळता रात्र झाली
 मासल्याला पुन्हा लागली । अहो हो मामांतांनू होशा
 दारीची कथडा उघडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीचा राज
 लागल्या पुन्हा लागली । अहो हो मामांतांनू होशा दारीच्या
 कथडा उघडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीचा राज
 दिवा ला पुन्हा लागली । अहो हो मामांतांनू होशा दारीची
 कथडा उघडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीचा राज
 नंद्या पुन्हा लागली । अहो हो आकावापनू होशा दारीची
 कथडा उघडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीचा राज
 जायला पुन्हा लागली । अहो हो जायवापनू होशा दारीची
 कथडा उघडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीचा राज
 नवराग्या पुन्हा लागली । अहो हो भरतागनू होशा दारीची
 कथडा उघडशा । नाही वारजे कामकाज कर माहेरीचा राज
 गेली व पळिल्या वतां । थयसर होता गुगर्वाचा दादा
 ओं रे गुगर्वा दादा । गळ्यातली गळेसरी देते रे तुला

अंजन डाय सांग रे मला

गळ्यातली गळेसरी नको म वाई । अंजन डाय टाऊत नारीं
गेली वा दुसऱ्या वटां । थयसर होता म्हशीगळ्या दादा
अरे रे म्हशीगळ्या दादा । गळ्यातली गळेसरी देते रे तुला

अंजन डाय सांग रे मला

गळ्यातली गळेसरी नको म वाई । अंजन डाय टाऊत नारीं
गेली वा तीसऱ्या वटां । थयसर होता मेंढरा गळ्या दादा
अरे रे मेंढरागळ्या दादा । गळ्यातली गळेसरी देते रे तुला

अंजन डाय सांग रे मला

गळ्यातली गळेसरी नको म वाई । अंजन डाय टाऊत नारीं
गेली वा चवथ्या वटां । थयसर होता हत्तीगळ्या दादा
अरे रे हत्तीगळ्या दादा । गळ्यातली गळेसरी देते रे तुला

अंजन डाय सांग रे मला

गळ्यातली गळेंसरी सरीं न घाली । अंतून टाच टाऊक नाही.
 गेली वा शेताजवळी । काडीला सवें आलेकार । ठेविला धोंड्यावरी
 घेतली डोहांत उडी । मातेच्या सपनीं गेली
 दारीची फेळ बाधली । दारीची तुळस बाधली
 माताच्या सपनीं गेली । साऊ मातेला पुसू लागला
 वारजा भयान ने सपनीं आली । गेला वा भयनीच्या घरी
 नासुला पुसू लागला । वारजा भयान स्वयं ने हार्यी
 वारजा भयान गेली मायेगळा । दारीची तुळस बाधली
 गेला वा शेताच्या भेरा । भयनीला शोधू लागला
 गेला वा वलांनी वलां । भयनर होता गुराच्या दाटा
 ने ने गुराचा दाटा । पांच पेडांची ने हनी सांग ने सरया माझी
 गळ्यातली गळेंसरी घेतली होती । अंतून टाच हटकांत होती.
 गळ्यातली गळेंसरी घेतली नाही । अंतून टाच सांगला नाही
 गेला वा दुवा जवळी । दुवांत टाकली उडी
 वारजेला बाहेर काढली । शीपली अमृत कुणी
 वारजा ही जामूत झाली । आली वा शेताजवळी.

सात

वाय ते पंढरीचे वाटे, वाय ते पंढरीचे वाटे । केगदीचे वन वाटे
केगदीची पांच केगदे तोडुनी आणावी । आणुनी देवाची

तयकडी च वाटी

शेल्याचा शृंगारा करितो निवाग । रामाच्या दरबारात

मिता घाली वाग

वाय ते पंढरीचे वाटे, वाय ते पंढरीचे वाटे । गुलाचाचे वन वाटे
गुलाची पांच गुलाचे तोडुनी आणावी । आणुनी देवाची

तयकडी ताटी

शेल्याचा शृंगारा करितो निवाग । मिटोवाच्या दरबारात

घाली वाग

वाय ते पंढरीचे वाटे, वाय ते पंढरीचे वाटे । आवुल्याचे वन वाटे
आवुल्याची पांच आवुली तोडुनी आणावी । आणुनी देवाची

तयकडी ताटी

शेल्याचा शृंगारा करितो निवाग । कृष्णाच्या दरबारात

घाली वाग

वाय ते पंढरीचे वाटे, वाय ते पंढरीचे वाटे । चाफ्याचे वन वाटे
चाफ्याची पांच चाफी तोडुनी आणावी । आणुनी देवाची

तयकडीन ताटी

शेल्याचा शृंगारा करितो निवाग । विष्णूच्या दरबारात

घाली वाग

चार ते पंढरीचे वाटे, चार ते पंढरीचे वाटे । चमेळीचे घन दाटे
चमेळाही पांच चमेळा तोंडुती आभावी । आणूनी ठेकावी

तबकडीत ताटी

जेव्हाचा शुभांग करितो निवांग । शंकराच्या दरवारात

पार्वती घाली चार,

आठ

मोत कीत घेऊंज्या लागल्या झोंबी हो लागल्या झोंबी
नीथे माझी मासोळी हरपली हों हरपली
घाकट्या दीगल्या गांवसरी^१ । हों गांवसरी^१
घाकट्या दीगले काय माझं केले । हों काय माझं केले
सामू सामन्याला सांगत गेले । हों सांगत गेले
सामू सामन्यानी चार माझं केले । हों काय माझं केले
दीन, तीन चावुक चमकाविले । हों चमकाविले
ते चाई चावुक दुरच्या दुरी । हों दुरच्या दुरी
माझे मागेर पंढरपुरी । हों पंढरपुरी
पंढरपुरच्या काय काय साज्या । हों काय काय साज्या
पंढरपुरच्या बांगण्या साज्या । हों बांगण्या साज्या
येतां जातांता साजळवुळ वाज्या । हों साजळवुळ वाज्या
या या वाटेन कोण कोण गेल्या । हों कोण कोण गेल्या
त्या त्या वाटेने गवळणी गेल्या । हों गवळणी गेल्या
(१) गंवसरी । हो गंवसरी

नऊ

कमळी कमळी दिवा लाव । दिवा लाव । दीवा गंठा धान्याने
कमळीला नेली चोराने । चोरगच्या हातून सुटली ।

पलंगाखाली लपली.

दहा

सोन्याची सुफली हों । मोठ्यानी गुफली
धाकटी चंद्रावळ वाय । खेळायी गुनली
खेळतां खेळतां रे । कृष्णाने पाहिली, कृष्णाने पाहिली

धरीली पदरी, धरीली पदरी

सोड कृष्णा पदर रे । सोड गोविंदा पालव
तुझ्या रे वयतागान । मळ्यांत जाईन
मळ्यांत जाऊन मीं । आवोली होईन
तूं होशी आवोली तर । मीं होईन माळी जों
माळी जों होऊनी मीं । आवोली खुटीन
आवोली खुटून मीं । हार जों करीन
हार जों करून मीं । विक्राया नेईन. विक्राया नेईन
तुझ्या रे वयतागान । जळांत जाईन
जळांत जाऊन मीं । मासोळी होईन
तूं होशी मासोळी तर । मीं होईन कोळी जों

कोकणी लेकगीते

कोळी जों होऊन मी । जळांत जाईन, जळांत जाईन
जळांत जाऊन मी । जाळे जों टाकीन

तुला गे पकडीन.

अकरा

आई मीया आई मीया । पंड पुजु जाते
जा गे तुं जा माझे लेकी । जा गे तुं जा माझे लेकी
आई मला आई मला नेन्हाया नाही । ये गे ती वयनीची साडी
वयनी आई वयनी आई रागे भरली । दादा वाई,

दादा वाई डोळे मोडीतो

आई मीया आई मीया । पंड पुजु जाते । जा गे तुं जा माझे लेकी
आई मला आई मला कानांत नाही । ये गे ती वयनीची कुडी
वयनी ही रागे भरली । दादा ही डोळे मोडीतो

आई मीया आई मीया पंड पुजु जाते । जा गे तुं जा माझे लेकी
आई मला आई मला नाकांत नाही । ये गे ती वयनीची फुटी
वयनी ही रागे भरली । दादा ही डोळे मोडीतो

आई मीया आई मीया पंड पुजु जाते । जा गे तुं जा माझे लेकी
आई मला आई मला अंगान नाही । ये गे ती वयनीची चोळी
वयनी ही रागे भरली । दादा ही डोळे मोडीतो.

वारा

राधा रुसली सुंदरा । जाऊन बैसली मंदिरा

माल ऐविली तबकांत । माळ्या गळ्याची शल्लथ राधे

घाल गे गळ्यांत

कुडी ऐविली तबकांत । माळ्या गळ्याची शल्लथ राधे

घाल गे फातांत

राधा रुसली सुंदरा । जाऊन बैसली मंदिरा

फुल्या ऐविली तबकांत । माळ्या गळ्याची शल्लथ राधे

घाल गे नाकांत

राधा रुसली सुंदरा । जाऊन बैसली मंदिरा

विचवा ऐविली तबकांत । माळ्या गळ्याची शल्लथ राधे

घाल गे पायांत

राधा रुसली सुंदरा । जाऊन बैसली मंदिरा.

तेरा

काय मागशी ने काय मागशी गुजरणी ।

मागीन मागीन हो पतीराया कुडा
सोनागकडे जाईन, गुळा चढविन, काकी चढविन ।

काय मागशी ने काय मागशी गुजरणी ।
काय शोभले, मन रमले

मागीन मागीन पतीराया माळ
सोनागकडे जाईन, माळ चढविन, गळी चढविन,

गळा शोभला, मन रमले
काय मागशी ने काय मागशी गुजरणी ।

मागीन मागीन पतीराया नथडी
सोनागकडे जाईन, नथडी चढविन, नाकी चढविन,

नाक शोभले, मन रमले
काय मागशी ने काय मागशी गुजरणी ।

मागीन मागीन पतीराया वांगड्या
सोनागकडे जाईन, वांगड्या चढविन, हाकी चढविन,

हात शोभले, मन रमले
काय मागशी ने काय मागशी गुजरणी ।

मागीन मागीन पतीराया तोडा
सोनागकडे जाईन, तोडा चढविन, पायी चढविन ।

पाय शोभले, मन रमले
काय मागशी ने काय मागशी गुजरणी ।

चौदा

हाकव रे गाडीवाल्या गाडी । गाडी दळत जाय, गाडी दळत जाय
पोर नेसली पैठणी म्हाडी । पदर धाव्यानें जाय, पदर धाव्यानें जाय
पोरीच्या कपाळाला कुकुमाचा टीळा । पोर देवणी जाय, पोर देवणी जाय
पोरीच्या अंगामध्यें मदनी चोळी । पोर खेळत जाय, पोर खेळत जाय
पोरीच्या तोंडामध्यें पानाचा थिटा । पोर धुकत जाय, पोर धुकत जाय
पोरीच्या हातामध्यें रंगीत बांगळा । पोर नटत जाय, पोर नटत जाय
पोरीच्या पायामध्यें चांदीचा तोडा । पोर दुमकत जाय, पोर दुमकत जाय
हाकव रे गाडीवाल्या गाडी । गाडी दळत जाय, गाडी दळत जाय

पंघरा

लहानया मंडरी । राम सीता खेळनी । डाव आला रामापाशी
 सीता आवी काकुळनी । डाव था ओ प्राणपती
 राम सोडीतो बाण । गंगा भार्गीरथी सासुचाई
 मृत अंजान हाथी । जाऊन सांगा सोनारापाशी, तोटा नाजूक हो बनवा
 राम सोडीतो बाण । गंगा भार्गीरथी सासुचाई
 मृत अंजान हाथी । जाऊन सांगा कावारापाशी
 बांगड्या लानच हो बनवा । बांगड्या नाजूक हो बनवा
 राम सोडीतो बाण । गंगा भार्गीरथी सासुचाई
 मृत अंजान हाथी । जाऊन सांगा सोनारापाशी
 गांटा लहानच हो बनवा । गांटा लहानच हो बनवा
 राम सोडीतो बाण । गंगा भार्गीरथी सासुचाई
 मृत अंजान हाथी । जाऊन सांगा शिण्यापाशी
 चोळी लानच हो बनवा । चोळी लानच हो बनवा
 राम सोडीतो बाण । गंगा भार्गीरथी सासुचाई
 मृत अंजान हाथी । जाऊन सांगा माळ्यापाशी
 गजगा लानच हो बनवा । गजगा लानच हो बनवा
 (१) लहानच असाही शब्द येतो.

ढवळ्या वारुवरसुन गवग वैसून आली

वापाने पाहीली भुकेली झाली । नाय वाग भुकेलो घरी जेवून आलो

घाटीया सासर । हरकाचा खाना

कोंकणी मायार । चुगडेचा लेना

ढवळ्या वारुवरसुन गवग वैसून आली, गवग वैसून आली

आईने पाहीली भुकेली झाली । भुकेली झाली

नाय आई भुकेलो । घरी जेवून आलो

घाटीया सासर, जोधळ्याचा खाना

कोंकणी मायार, नथीचा लेना

ढवळ्या वारुवरसुन गवग वैसून आली, गवग वैसून आली

चुलत्याने पाहीली भुकेली झाली । भुकेली झाली

नाय काका भुकेलो घरी जेवून आलो । घरी जेवून आलो

घाटीया सासर, वाजरीचा खाना । कोंकणी मायार, आंगडेचा लेना

ढवळ्या वारुवरसुन गवग वैसून आली, गवग वैसून आली

वहीणीने पाहीली भुकेली झाली । भुकेली झाली

नाय आका भुकेलो घरी जेवून आलो । घरी जेवून आलो

घाटीया सासर, मक्याचा खाना । कोंकणी मायार । माळेचा लेना.

सतरा

वारा चरणे झाली माझ्या गनपतीला ॥ धृ० ॥
पांच चरणे झाली माझ्या गंगावरीला
पोटी नाही पुत्र वाळ सांगू कोणाला
पितीच्या नामुचाई गेल्या गावाला
पोटी नाही पुत्र वाळ देऊं कोणाला

अठरा

रस्त्यावरचे कावळे । रस्त्यावरचे कावळे
सारीपट्ट्यांनी खेळत होत । माझे मावळे
रस्त्यावरचे कीर । रस्त्यावरचे कीर
सारीपट्ट्यांनी खेळत होत । माझे दीर
परड्या मधली भाजी । परड्या मधली भाजी
मागारवाण करीत होती । माझी आजी
करंग्याची काषा । केनी केनी चाफा
रस्त्यावरचा भाता । रस्त्यावरचा भाता
सारीपट्ट्यांनी खेळत होता । माझा भाचा

एकोणीस

बस फुगडी, पाय लुगडी, पायाची मार्त गळून गेली
दांडगी पोर थकून गेली ।

वीस

(१)

सार पाय सार पांच कने घालुं
एक झाला मोठा । सय आला पोटा
सयच्या कानां वुगळ्या । वना आमच्या फुगळ्या
आमच्या फुगळ्या नेटाच्या । मृत केली पाटाची
चोळी दिली चिटाची । नांव देवला दंगना
असो दीर कुकडो । खोबऱ्याचो तुकडो
खातां खातां गोड । जिथेला आला फोड
जिथेचा फोड फुटला । नाना कांबळी उडला
नाना कांबळी उडला । जिथेचा फोड फुटला
श्रीकृष्ण लोकगीते

(२)

सारू बाय सारू । पाच कने घालू
एक झाला मोठा । सई आली पोटा
मोठ्या कानी कुंगड्या । आली बन्द कुंगड्या
असे चीट चांगले । वडाला नेऊन टांगले
माथी लेही ओंगळ्या । कानी कुंगड्या मोठ्यांच्या
एक भुई सागवू । पांच खडे मांडू
एक खटा उडाला । पाण्यात जाऊन बुडाला
पाणी माझी माय ग । लाथा बुक्क्या खायला
लाथा बुक्क्या मोसेनात ।
जीव कसा जानो । डोळे घटारून पाहानो
होळ्यान होता पाऊ । वडील माझी जाऊ
बहिरा कजा कापिली । गोठ्या कधी मागिनी
माउजींनी देखिली । खुंटयाने टोकीली
असा खुंटा हाड ग । हाताला आला फोड ग
हाताना फोड फुटला । दागना पाहुणा उठेना
हाताना फोड फुटला । दागना पाहुणा उठला

एकवीस

एका मे नगरीचा शीग्याळ राजा । शीग्याळ राजा त्याची चांगुना नार
चांगुना नार, त्याचा वा चिल्लाया वाळ । त्याचा चिल्लाया वाळ
चिल्लाया वाळ या । गेला खेळायाला
दारी हा अतीर्थी आला । अतीर्थी आला
नारीने जेवण केले । जेवण केले
उठा उठा बाबा तुम्ही । आंगोळी करा. आंगोळी करा
आंगोळी करा तुम्ही । भोजन सागा । भोजन सागा
असला भोजन नलगत्या आम्हां । आमचे भोजन कुकडीया भांस
.....(अपूर्ण १)

बावीस

दिला दिला शेवू । भायर कृष्णा देवू
भायर कृष्णा देवू नारी । दार उघड
नाय दार उघडायची । नाय आत ध्यायची
अजून स्वामी तुम्ही । खयीं हों होना
डोकणी लेकंगीते

यमुनेच्या तीर्गी । चरत होत्या गाई
 थयसर नारी मळा । उशीर झाला
 हानातली आंगठी । काय केली स्वामी
 अर्जुनाचा घेदा । आम्हां लेखे भाचा
 भाचा गेला लगना । जाया मी दिली
 दिला दिला शेवू । भायर कृष्णा देवू
 भायर कृष्णा देवू । नारी दार उघड
 नाय दार उघडायची । नाय आंत घेयाची
 अजून स्वामी तुम्हीं । खर्या हों होना
 यमुनेच्या तीर्गी । चरत होत्या गाई
 थयसर नारी मळा । उशीर झाला
 गळ्यांतली कंठी । काय केली स्वामी
 अर्जुनाचा घेदा । आम्हां लेखे भाचा
 भाचा गेला लगना । जाया मी दिली
 दिला दिला शेवू । भायर कृष्णा देवू
 भायर कृष्णा देवू । नारी दार उघड
 नाय दार उघडायची । नाय आंत घेयाची

अजुन स्वामी तुम्ही । खर्यां हों होता
यमुनेच्या तीरी । चरत होत्या गाई
थयसर नारी मला । उशीर झाला
हातातला कडा । काय केला स्वामी
अर्जुनाचा वेटा । आम्हा लेखे भाचा
भाचा गेला लगना । जाया मी दिल्ली.

तेवमि

एका गे पाटलाच्या सात जणी सुना
गेल्या वा शेताच्या मेरे । शेताच्या मेरे
पहीली नार गे । बोलती झाली
तुम्हाला जाव वायनु । न्याया कोण येती
येईल माझा गे दादा

दुसरी नार गे बोलती झाली
तुम्हाला जाय वायनु न्याया कोण येती
येईल माझा गे काका

तीसरी नार गे बोलती झाली
तुम्हाला जाय वायनु न्याया कोण येती
येईल माझा गे बाप

चवथी नार ही बोलती झाली
तुम्हाला जाय वायनु न्याया कोण येती
येईल माझी गे भईन

पांचवी नार ही बोलती झाली
तुम्हाला जाय वायनु न्याया कोण येती
येईल माझा गे मामा

सहावी नार ही बोलती झाली
तुम्हाला जाय वायनु न्याया कोण येती
येईल माझी गे माना

सातवी नार ही बोलती झाली
तुम्हाला जाय वायनु न्याया कोण येती
येईल कार्ल्या नाग

सबद नागानी ऐकून येतला । लागला राज मागरी
 आला वा पराजवली । येवृती राहिला वाडवनीच्या कोनी
 आता राई येईल वाडवन नेयाला । मथल्या बोटाळ उचन करीन
 राईच्या जावानी वाडवन नेली । थयसून नाग झडाकला
 जावृती वंसला विवटीच्या कोना । आता वाई राई येईल

चिरट मांडाया

मथल्या बोटाळा उचन करीन राईच्या जावानी चिरट मांडाया
 थयसून नाग झडाकला । गेला वा राईच्या खोलीन
 झाला गे जेवण खावण झाला वा शेण नी भोंडा
 गेली वा । अंधरण घातीला । थयसर
 कालीयाने डंवच केला । डंवच केला
 उठा उठा सानुवायनु । दीवा नी लावा वरुनी
 आमची आली सरगीची चिडी । सरगीची चिडी नाच गे

पानाची पट्टी

आमच्या भीती गुल्लाराच्या । आमची वर पापणाची
 नाही गे मुंगीला वाच । थयसर खयचा कार्यावा नाग

कोकणी लेखगीते

उठा उठा जाथवायनु । दिवा लावा बर्ती

आम्हांला माली हो सगरींची चिष्टी

सगरींची चिष्टी नाथ गे पानाची पट्टी

आमच्या भोर्ती गुन्ढाराच्या आमची घरे पाषाणाची

माली गे सुंगोळा वाच थयस्वर खेचा कालीया नाग

उठा उठा आक्कायायनु । दिवा लावा बर्ती

आम्हांला माली हो सगरींची चिष्टी । सगरींची चिष्टी नाथ

गे पानाची पट्टी

आमच्या भोर्ती गुन्ढाराच्या आमची घरे पाषाणाची

माली गे सुंगोळा वाच थयस्वर खेचा कालीया नाग

उठा उठा नमस्तानु दिवा लावा बर्ती । दिवा लावा बर्ती

आम्हांला माली हो सगरींची चिष्टी

सगरींची चिष्टी नाथ गे पानाची पट्टी

आमच्या भोर्ती गुन्ढाराच्या आमची घरे पाषाणाची

माली गे सुंगोळा वाच थयस्वर खेचा कालीया नाग

चौवीस

एका रे नगरीचा निमणी राजा । व्याचा वा धर्जून पाटील
धर्जून पाटलांनी गांव घेतला । गांव जो घेतला तळा रखाळा
त्या वाई तळ्यात न पडे पाणी । न पडे पाणी झाल्या दे

थोरली सून

थोरली सून देवून स्वयंपाक कोण करील । थोरली सून नाय तर दे
थोरला झील । थोरला झील देवून गांवकी कोण करील
थोरला झील नाय तर दे मधला झील
मधला झील देवून । शेती कोण करील
शेती कोण करील । तर दे मधली सून
मधली सून देवून शेण कोण भरील
मधली सून नाय तर दे धाकटा झील
धाकटा झील देवून गुरां कोण राखील
धाकटा झील नायतर दे धाकटी सून
धाकटी सून तळा देवू लागली

अगे, अगे मे, के नाई सुने । तुया मे माहेरी जा मे
 माहेरल्या माणसांना देउन ये मे । आसल्या घरी देव कार्य आहे
 मातल्या पुसू लागली । अगे, मे वयनी माझे होशी
 मला मे तळा देवू केली । देईन अरुधे राज्य
 पागला पुसू लागली । अहो हो बाबा माझ्या होशा
 मला हों तळा देवू केली । देईन अर्धा दौलत
 बावाला पुसू लागली । अगे मे दादा माझा होशा
 मला मे तळा देवू केली । देईन मे दुवळा नंदी
 वहीनीला पुसू लागली । अगे, मे वयनी माझी
 मला तळा देवू केली । देईन मटकी हंडी
 रंभा वसली याजेवरी । रंभा पाणी किती
 आले माझ्या पावला वरती । धन्या वयन्या तुझी
 रंभा वसली याजेवरी । रंभा पाणी किती
 आले माझ्या डोक्यावरती । धन्या वयन्या तुझी

पंचवीस

एका गे नगरीचा दशरथ राजा त्याची वा कौसल्या नार
 त्याचे वा राम लक्ष्मण । त्याची वा सीता ही मून
 के गाई सासू ही गेली वाजाराच्या । दशरथ गे गेल्या चावडीला
 राम नी लक्ष्मण गेले शिकारीच्या । निकटून आल्या वा जोगी
 तुझ्या गे रामाचे सत्त्व नेईन तुझ्या गे दाराने जहा तोडीन
 सीता ही वापडी सत्त्वा भियाली । जोगीया भीक्षा वाट लागली
 इगडली ननाद थावन आली । अगे गे सीते चोरीसी
 दारीचे कने फुसले दारीचे फुल मोडली । जोग्याने

तुला गे धरली

कौसल्या सासूहि आली वाजारासून राम नी लक्ष्मण

आले शिकारीमून

दशरथ राजा हे आले चावडीहून अगे धिने लागे गे

दे आरुहां पाणी

अहो हो दशरथ वाप्पा । सीतेच्या हाताने नथ येया पाणी

सीता ही जोगीयाची गर्णी.

(१) चावडीला

कोकणी लोकगीते

सव्वीस

सुर्यानी कन्या राधीका । उठली कोच्या फाटपटी
लाविल्या रीता नी यत्नी । काडीले चंदन भेतली
साडीच्या तांबड्या चुली । गेली वा गेल्या गोठ्या
धाणीला गुळीभर शेण । घेतली गजनी चोळी
घेतला पिवळा पितांबर । घेतली मोठी चुंबळ
गेली वा नीवली पेंदा । गेली वा तळयाजवळी
काडीला नववल्ग हात । ठेवली नीवली पेंदा
गंधने आंघोळी केली । भुईली मध्यानी चोळी
भरली तांब्या घागर । घेतली मोठ्या चुंबळ
घेतली तांब्या घागर । आली वा घराजवळी

उतरली तांच्या घागर । राधेने स्वयंपाक केला
 सासऱ्याचे ताट भरीले । दीगाचे ताट भरीले
 जावांना जेवू घाढीले । दीगाना जेवू घाढीले
 सासऱ्याचा पलंग सुवारीला । सासऱ्याची वाज सुवारीली
 भग्नाराचा पलंग सुवारीला । आपली वाज सुवारीली
 येतली आरशी फणी । राधाही केव उगु लावली
 अहो हो भग्नाराहो होशा । आहो हा सवे पलंगदार
 नाही हो नवलक्ष हार । नवलक्ष हार हो नीवळी पेश
 राधा वा गेली नीवळी पेश । थयसत होला गोविंद गवळी
 अरे रे गोविंद गवळया । माझा रे दे नवलक्ष हार
 नवलक्ष हार नाय माझ्या जवळी । नवलक्ष हार

गे नेला पक्षाने

पकडी फीरे गगनी । राधा ही फिर धरणी
 हार वा नेला गोविंद गवळयाने । गोविंद गवळी

गेला आंचेघनी

(१) वाज

सत्तावीस

आगीन गाडी बंदर गाडी । या दोघी भयनी
गुल्लाराच्या खांदीवरी । बीजली घर्नी
भायवळयावर खोली घेतली । सव्या रूपायाची
गमक्या वेचटान गडी होनी । वामण पाण्याची
वामण पाणी लावकर भोट । गळ्यामध्य कंठी
अपेली नाय तर तपेली आणा । घासु आप्याची
दूध नाय तर धारा सोडा । गरम पाण्याची

अष्टावर्म

गणेश्वराच्या तळ्यात वाडे वेंचीत होण्या गळ्या ग
तिकडसून आले मामाजी माझे । चल्त सुने वगशी ग
आजून माझी ओटी नाय भरली । मी नाय याथाची वगशी हो
तिकडसून आली माम्बाय माझी । चल्त सुने वगशी ग
आजून माझी ओटी नाय भरली । मी नाय याथाची वगशी हो
तिकडसून आले भावोजी माझे । चल्त वहीनी वगशी ग
आजून माझी ओटी नाय भरली । मी नाय याथाची वगशी हो
तिकडसून आली जाय बाय माझी । चल्त जाये वगशी ग
आजून माझी ओटी नाय भरली । मी नाय याथाची वगशी हो
तिकडसून आली आका बाय माझी । चल्त वयने वगशी ग
आजून माझी ओटी नाय भरली । मी नाय याथाची वगशी हो
तिकडसून आले भगताग माझे । चल्त बागजा वगशी ग
आता माझी ओटी भरली । मी हो येने वगशी.

एकोणतीस

चानव्यांत चाननी सरस चाननी । दारी कशाचा वाग हो ।
माभाजी वसले कुठल्या दारी । मला वाटते लाज हो ।
सासुसाय वसली मधल्या खणी । मला वाटते लाज हो ।
भावाजी वसले कुठल्या दारी । मला वाटते लाज हो ।
जाय वाय वसल्या मधल्या भणी । मला वाटते लाज हो ।
आता वाय वसल्या मधल्या खणी । मला वाटते लाज हो ।
भगनार वसले पलंगाधरी । मला कशाची लाज हो ।

तीस

एका ये नगरीचा श्रीकृष्ण राजा
त्याची वा के गाई नार
त्याचा वा निळकंठ पृथ । त्याची जीविता मून
खोली भर मोठ्या ही पक्षा चारली
श्रीकृष्ण राजाला कुरुध आला
निळकंठ राजाला कुरुध आला
जाऊनी येसला समीदरा बरी

एकतीस

असा सारवान सरस वाई । कने जों घालावे
असे कने सरस वाई । गोंता जो मांडावा
असा गोंता सरस वाई । जाते जों मांडावे
असे जाते सरस वाई । गहू जों दळावे
असे गहू सरस वाई । पीट जो मळावे
असे पीट सरस वाई । पाते जो ल्याटावे
असे पाते सरस वाई । करंज्या कगव्या
अशा करंज्या सरस वाई । भाजून काढाव्या
अशा करंज्या सरस वाई । रुमाली बांधाव्या
असा रुमाल सरस वाई । घोडयार बांधावा
असा घोडा सरस वाई । माहेरी पाठवावा
असा माहेर सरस वाई । हसाया खेळाया
असा सासर द्वाड वाई । कोंडून मागतां

बत्तीस

शंकर पुसे पार्वतीला । अगे गे पार्वती कांते
 तुझ्या गे आवरणा कर । तुझ्या गे हरताळका कर
 आवरणा कैदा कारण । हरताळका कैदा कारण
 आवरणा पुत्रा कारण । हरताळका चुड्या कारण
 शंकर गेले शिकारीला । लाविला मळ निशाणी
 काढीले कोठारी नाल । काढीला निपणी रस
 लाविला अगनी मांस । अंगीची काढीला मळ
 त्याचा वा लीपीला वाळ । शिपीला अमृत कुपी
 वाळाळा साजिवंत केले । वाळाळा देवळा दग्धजावरी
 अगे गे वाळा माझ्या होशी । येथ्या येऊ देऊ नको

जाण्याला जाऊं देऊं नको.

भीया गे आंगुळ करणे । शंकर आले शिकारीमून
 तुझ्या गे कोनाचा कोन । पार्वती माझी हों माना
 शिंदवर माझा हो पीता । तुम्हीं हों आंत जाऊ नको
 आई हों आंगुळ करता । काढीली कमरेची सुरी
 मारीली वाळाच्या उरी । शींग वा गेले सूर्यावरी
 अड गे राहिले अग्न्यावरी । पार्वतीने आंगुळ केला

पार्वतीने स्वयंपाक केल्या । भरली तीन हीं ताटा
तीन गे ताटा कोणाला । शकर पुसे पार्वतीला
धगे गे पार्वती कांते । तुम्हीं हों गेले शिकारीशा
लावीली माळा नीशाणीं.

(१) येत्याला

तेत्तमि

देवळा भोंवतारल्या राई । अस्मान फुलल्या जाई
राम खुर्दातो कळ्या । शीता गुपीत भाळा
उठ उठ भट्टाच्या बाळा । आली रे लक्ष्मी वेळां
मधी धरा अंतर पाड । जाव दे दोनांची भेट
पाटाच्यात पानी । कीरा मोरा खानी
व्हकलेचे वंधु । कवतीक पहाती
पाटाचा पानी । कीरामोरा खानी
आंच्याचे आवे । आंच्याचे टाळे
जल्लम घेती । जल्लम घेती.

कोकणी लेखमीते

चौतीस

सासू सुनेला साद देती । उठ उठ गे पारवती

सासू सुनेला साद देती

सासुनी हो याई नको मला हाक मारूं

व्या मारला आंगोपनी । हाक मारा त्या धुरपती

दाजीयानी हो दीय । धुरपती जागी करा

कापाची सरपोळी । जांदा' या गोंदावली

धुरपती जागी नाही

होण्याच्या काटफटी । सासू सुनेला साद देती

उठ, उठ गे पारवती

(१) जानव' (जानव्या)

पस्तीस

व्य व्य व्य व्य सव्या झारा । सवू नवला घोवां वरा

येरे धान्या जोसातल्या

पडरे आंव्या घोसातल्या

पडात तो आंघो माझो

पान सुपारी वझी

मेल्यान माका भुतेंप दिल्यान

मुक्या सड्यार नेवन् सोडल्यान्

छत्तीस

कांजीन राप गे रुकमीनी
कांजीत रावला^१ वयलक हार
कांजीन सारीली । शेनूल्यानी
कने घातले । रांगोलेचे
कांजीन नेसली । पीवळा पितांधर
चोळी घातली । मधनीची
कुंकू लाविला । वामनीचा
कास मारीली । भटनीची
कांजीन राप गे । रुकमीनी
(१) गावला : असाही एक पाठ

सदतीस

तुझ्या झोपाळ्या बुडी । माझ्या झोपाळ्या बुडी
चिकन चिकन मार्ता । तू वाय दिली कुंभारच्या मार्ता
कुंभारान माका । गाडगी गुडगी दिली
गाडगी गुडगी मीया । बाईत टाकलय
बाईत माका पाणी दिल्यांन
पाणी मीया तवशीनीक घातलय
तवशीनीन माका तवसा दिला, तवसा दिला
तवसा मीया कापून खातलय । माला मीया बाळ्यांन टाकलय
आड्यान माका फूल दिला । फूल मीया देवाक घातलय
देवान माका पेढे दिले । पेढे दिले.

अडतीस

नकी रे बापा । चार म्हशी पांच दाशी
दहा सीं हिला । बारा बरसा जोगीयासाठी । रे बापा ।

जोगीयासाठी.

एकोणचाळीस

आपडये काय चापडये । गंगेमून हाडला बोरसो
न्याचा वाय दूध फोन खाय । हों बोकूल

चाळीस

तुम्हा जोगाळया कुटी भाडया जोगाळया कुटी

चिकन चिकन माती ।

नी दिली कुमाराचे हानी हानी
कुमाराचे केली गाडगी मडकी
गाडगी मिया वायन हलये
वायन माका पानी दिला

पानी मिया तौसिनीक सिपला
 तौसिनीन माका तौसा दिला
 तौसा मिया गोदणीवर फोडला
 गोदनीन माका इयान दिला
 इयान मिया वायनाक काढला
 वायनान माका कनयो दिल्यो
 कनयो मिया काळे कोंवडेक घातल्यो
 काळे कोमडेन माका कवाट दिला
 कवाट मिया आकाफडे दिला
 आकान त्याचा सामारा केल्या
 तां केल्यान तौलोभर तौलोभर
 घोवाक घातल्यान दौलोभर

एकेचाळीस

वाजत गाजत हळद येते घरां
 हळदीने खांवे रंगवा । शीतावायच्या
 हत्तीच्या सोडेत दिला या भेंडयाजा
 लग्नाला येतो राजा रामचंद्र

बेचाळीस

धुप घाली धुपारती । कापुर जळें वार्ती
सांगोवा सांग पावणे येती । जाग सारे रात्री
धुप घाली धुपारती । कापुर जळें वार्ती
कुण्ठा सांग पावणे येती । जाग सारे रे रात्री
धुप घाली धुपारती । कापुर जळें वार्ती
गणपती सांग पावणे येती । जाग सांगे रात्री
धुप घाली धुपारती । कापुर जळें वार्ती
गीर्ग सांग पावणे येती । जाग सांगे रात्री

भाग तिमरा

एक

स्वर्णा मुवासण पाहीलीं माळावरी
ब्रम्हा विष्णु महेश्वर अनुमुख्येच्या बाळावरी
आले हे सर्व देव ब्रम्हा विष्णु हे कोडे गेले
पिपळाच्या पारी पादुका विसारले
ब्रम्हा विष्णु महेश्वर तीन नावांची एक मुर्ती
अनुमयेला घाल घाला नाव ठेविला दत्तात्री
घाटीचा गोसावी कोकणी उतारले
दत्तात्री स्वामी माझे भगव्या पा उरले
दत्तात्राय स्वामी माझे कृष्ण तीर्थाचे रानवले
कृष्ण तो पंचगंगा संगम वाटेवरी
दत्तात्रय स्वामी माझा संध्या करी ते वाटेवरी

दोन

यौव यौव कुठ्या मोगरया
ससो पळालो डोंगरया
डोंगरी मांगरी जायचे कळे
जायचे कळे देवान्याक
उडगा^१ मामा कैद्यान्याक
जाता तशी जाचंदे
होळा^२ पैलाडींग पाचंदे
होळाला आला लोंडा
भिजला मामी गे तुझा गोंडा
गोंड्या पैलाडींग काडी
भिजली गे मामी तुझी साडी.
(१) उडगा (२) झाळा पैलाडी

तीन

आकाई मे एकादशी पवू चाल्ला पंढरेशी ।

पवू म्हणता पाणी पाणी

व्याच्या मे देवळान विठ्ठला देवांनी तळ बांधिला

गोहोनी त्या तळयाचा मे नाव कांही. काशी खंडिता

मे गोरजाबाई

गोरजन काडीला मरना मूर. हावी साळा ती पवळाची

शंभुन घेतली घेतकाटी. शंभुन लावीली कांवे झोटी

गोरजा गेली ती झालकुडीत. गोरजा पाटीशी परतली

मनीशी चरकली. गोरजन परंदेशा केल्या पुढा. यगाकडे केली पाठ

चार

देवांत मे देवू थोर-सव्यनारायण देवू थोर

देवा । नारायण देवू थोर. नारायण मे देवू व्याच्या

निगे पुजेसाठी रया आणिला सव्या शेर

देवांत मे देवू थोर — सव्यनारायण देवू थोर

देवा । नारायण देवू थोर

व्याच्या निगे पुजेसाठी दुध आणला सव्या शेर.

पाच

सीतेचा गे वर्नीयेस सासू देईना गे घागर ।

रामा देईना ती गे घागर रामाच्या गे सत्तावनी' पानी पुसडीती

मोआनी

सीतेचा गे वर्नीयेस सासू देईना गे जाता

देवा । देईना ती गे जाता

रामाच्या गे सत्तावनी सीता दळती तळायानी

सीतेचा गे वर्नीयेस सासू देईना गे मुसाल देवा
देईना ती गे मुसाल

रामाच्या गे सत्तावनी सीता काणती' कोपरानी

(१) सतवानी (सत्तावनी) (२) पुसडी (३) काडती

सहा

आंव्यारे कुटुंबा' चिचंके मालणी

सुर्यासारखा वाळ झाला मामी गे नौळणी

हे वाटे ते वाटे तेंडलेच्या घेलावेला

मामीला वाळ झाला धाव गा मामा तेलांतल्या

वाळाच्या बोर्बाखाली मोन्यांचा सेला सेला

(१) 'गोडांच्या' असाही पाठ

फोकणी लोकगीते

सात

आली निगे निनसांज वाळा लक्ष्मी येती झाली देवा ।
लक्ष्मी येती झाली लक्ष्मी मे येती झाली दिवीप रे तान्हया
वाळा शेज्यानी थोटी केली झाली निगे निनसांज । वाळा
आली रे लक्ष्मी देवा आली रे लक्ष्मी आली निगे लक्ष्मी ।
केलकुकु थाली मे चुडा येती मे वाडे माडया । तुज्या मानवली
मे चुडया । आली निगे निनसांज वाळा लक्ष्मी येती झाली.

आठ

राधाकृष्ण परभारी रंग खेळता । नको रे कृष्ण रंग फेकूं
चुनडी भिजतां । माळावरच्या पिंजऱ्यात राघू बोलता । केगडीच्या
वनी मे नारी साप हुलीता । माळावरच्या पिंजऱ्यात राघू बोलता
राधाकृष्ण परभारी रंग खेळता । नको रे कृष्ण रंग फेकू चुनडी भिजता

नऊ

आंव्याक लागले लोळये गे
सोयन्यागेर पावले दोरयो
होवये सखया कलावतां नाचतत माटवान
पळसाक लागले लोळये गे
सोयन्यागेर पावले दोरयो
होवये सखया कलावतां नाचतत माटवान
ए गे तूं माझे भयणी
नाय तर आसा माझी वयनी

दहा

ताक चाळते लांणी चाळते सदा गौळणी
जोड्या चुड्या लागला लोणी नाई गौळणी ।
आळंवी दाळंवी हया घराला कोण गे वाळ
हया घराला वाई वाळंती
त्या घराला चरवा पडती
हुंवरे^१ दिले जळती
तिचे न्हान ये मोर खेळती.

(१) असाही एक पाठ : हुंवरे

कोकणी लोकगीते

अकरा

माटवाच्या दारी न्याला तुपाचे डबे ।
मानाचे उभे आमचे बांदेद्वार
माटवाच्या दारी न्याला तुपाचे डबे
मानाचे उभे आमचे गोलवलकर भावोजी
माटवाच्या दारी न्याला तुपाचे डबे
मानाचे उभे आमचे पारकर भावोजी.

बारा

लोक मला भोटी, आयाऊ' मरणाची
येऊन चुंडे राजा, नको हलवू माझ्या राजा
माझ्या बाजाच्या करी साजा
नवलक्ष्याचा पितांबर, फाटनी घाती करी
दिवा पिटेता मंदिरात
यययून गेली गे सोनारवाल्यात, सोनार तुमी मामा
पय ॥ मंगळसूत ही वेणीना, कोनाची कोण तुमी
पीतीची माझी बाजा, निघाली नीर^३ आज
कुंड नी गाडी गेली, चंदन गे लाकडाची
दुसरी गाडी गेली, फाजळ कुंकूमाची ।

(१) अंघ्र (२) नार

तेरा

सांगुनिया मिया धाडी
माये माजे ते पार पार
न्हानाची केली थोर
केली सारखी शिकविली
परया घरा दीली
पाणीयार्ची दुड
माये माजी ती झाली दुड
माथे मीई ती झाली जड
उतरुनी खाली ठेच

चौदा

कोनाची सोपे लोटें
आत्मा लागले आपले वांटे
भावाची मिया भयन
आखाडयावर कां ग उभी
दाजी रे बंधू माझा
वाटे वघी माजा चंद्रमाची
दारातले नीघ तुळशी
केसरा जाळू भार

कोकणी लोकगीते

गमारे बंधु माजा
 माजा कुटीचा पूर्ण थोर
 साखरेचा रे लाड
 तुपाचे संगतीचा
 गमा रे बंधु माजा

पंधरा

पाऊस धडो घडी
 मळपातली दिसते हिरवी छाया
 माये वाचूनी करी ना माझी माया
 अगमीचा ग तोंडा जळत ओल्यातील
 माये वाचूनी कोन म्हणेना काम केला
 दारातले गे केळी वाफडा तुला बाण'
 कमळागो वाये माजी चोरी कमाल त्यांड
 (१) याड

सोळा

गुडयार फोडल्या फुटाना फुटाना

मगे मीयां ता घाटनार फोडलय, घाटनार फोडलय,

फुटलाय, फुटलाय

वरा वरा मीया खालय, मीया खालय

वांयट वांयट मीया आड्यात टाकलय

आड्यान माका चारो दिलो । चारो दिलो.

चारो मीया गाईक घातलय गाईक घातलय

गाईन माका श्यान दिल्यान श्यान दिल्यान

श्यान मीया वायनाक काढलय

वायनान माका कनी कुडो दिलो । कनी कुडो दिलो

कनी कुडो मीया जात्यान टाकलय । जात्यान टाकलय

जात्यान माका पीठ दिल्यान पीठ दिल्यान

पीठ मीया माणीन टाकलय माणीन टाकलय

माणीन माका गुळो दिलो । गुळो मिया कायलीन टाकलय

कायलीन माका वडो दिलो । वडो मिया शिक्क्यार टाकलय

शिक्क्याचगुलो खालो राजाच्या बोकल्यान । राजाच्या बोकल्यान

बोकल्यार दोन ढपके मारलय.

सतरा

हंडे जायन नंडे जायन

पिका प्यारा खायन

मामाचे लवक हिरेचे गोंडे लायन ॥

अठरा

त्या शोपाळ्या बुडी त्या शोपाळ्या बुडी
चिखल चिखल मारती, चिखल चिखल मारती
नी मारती दिलय कुंभाराकडे कुंभाराकडे
कुंभारान माका गाडगी खोली दिली

गाडगी खोली दिली

गाडगी खोली मीया वाईन टाकलय

वाईन टाकलय

वाईन माका पानी दिला

पानी मीया तवसिनीक घातलय

तवसिनीन माका तवसा दिला, तवसा दिला

तवसा मीया इकुक नेलय इकुक नेलय

इकुक नेल्या इकाना इकाना

मंगे मीया ना गुडयार फोडलय गुडयार फोडलय

(१) गकलय

टीप : या गीतानंतर गीत सोळा वाचावे.

एकोणीस

नामदेवाचा गीत

नामियाची गे घरी इला गे दळीदार

नामियाची गे नारीन मारीला काखें सूप

नार हिंडे गे दारो दारी

वाटे गावूला गे देवू ॥ १ ॥

तोया^१ कोनाची गे कोन आहे^२

मीषा नामियाची नार आहे ॥ १ ॥

देवू थियसून गे मागे परतला

गेला गे आपले घरी ॥ २ ॥

त्याने सांगिला गे आपले नारी

दियें वट्टीयेत गे भरी ॥ ३ ॥

देवा दिय कोना नेता

नामियाची घरी इला गे दळीदार^३ ॥ ४ ॥

देवू चालता नियगे झाला

वाटे गावला निगे वाटसूर ॥ ५ ॥

वाटेच्या वाटसुरा नामिया घर कोटे आर्या

आम्याची आमराई पनसाची वागशाई ॥ ६ ॥

तिथे नामिया घर आहाई

देवू नामियाचे घरी गेला ॥ ७ ॥

नामियांचे गे नारी सूप आनी तू ग बाहीर
 नामियांचे नारीन सूप आनीला बाहीर ॥ ८ ॥
 दिव्य सूपान ग ओनीला
 बिना ग विचार केल्या तुमी कोनाचे कोन हाई ॥ ९ ॥
 माया देवाचे देऊ हायी
 आता गया हो भोजनानी ॥ १० ॥
 काळ आमच्या एकादशी आज आमच्या द्वादशी
 माझ्या अस्तर्या गे उपाशी ॥ ११ ॥
 (१) तुम (२) ओई (३) शिड्या

वीस

अंकुळमाई देव भिवयन हंकागचे'
 मांनच्या बोलण्याचे हत्ती आणीले इतराचे' ॥ धृ० ॥
 हत्त्यावर बसली कोंती' । कोंती गंधरी' बनावटी
 गंधरी नाही गरी । घे गे गंधरे माझा वान ॥ १ ॥
 कोंती हिंडे गे दागेदारी । गंधरे गर्व भारी
 मुक्ता वान गे सज नको । नाही वेदाल माझा वान ॥ २ ॥
 तुका पुजेजार्चा गे शान ।
 शायती कारन गंधरेन घेतला वान ॥ ३ ॥
 (१) अडकागचे (२) इतराचे (३) कुंती (४) मांभारी

एकवीस

विठ्ठलाचा गीत

आकाडे एकादशी पोवू चालला पंढरेशी
पोवू म्हणे गे पानी पानी ॥ १ ॥
दयाळ इट्टलाने तळा बांधीला चहुकोनी
त्या तळ्याचा नावू कार्या ॥ २ ॥
काशी खांडीची गिरजावाड
गिरजा गे कोनार्चा । गिरजा गोड्याची ॥ ३ ॥
हाती माळा गे पोऊळ्याची
शंवू देवाला गे चार्ही ॥ ४ ॥
शंवू दिवता गे म्हातारा गिरजा दिवता गे नवरा
माटवागे दुवारी हसती जन नारी ॥ ५ ॥
शंवूने कार्या केला । आंगाला लायी बावून
आंगा घातला आंगरखा । हाती घेतली व्यास काटी
शंवू चालते तिगे जाळे शंवू नेष्ट गे स्वाम घाने वगे
गिरजेन दूर सून गे देखिली ॥ ६ ॥
लायीली माळ्या रीती काटील्या स्वादी रीती
गिरजा धरम करू आली । येक पाय गे वाहेर
येक पायगे चित्तर ॥ ७ ॥

गिरजा मनी ने चमकली . गिरजा मागे ने परतली
 मेली ने बापाच्या बाजेवरी . बाप व माझ्या होशी ॥ ८ ॥
 बाहेर आला जोगी । त्याचा इचार कर येगी
 माजे कापळाची ने शिरी . असली लेक ही मेल्या बरी ॥ ९ ॥
 (६) निहा

बावीस

माहेरीचा निगे सीधा पचवा नेनी मावा . पहिले मात मावा
 माझ्या माहेरीच्या देवा . माहेरचे देव ने नकळती
 माझ्या ने काकुळती देव पापाणी बोलती ॥ धृ० ॥
 जीवाला माझ्या जड नको ननीचा पाला ।
 माझ्या ने माहेरीचा देव मरती वेडा झाला ॥
 जीवाला माझ्या नाही भगताची चाड ।
 माझ्या त्या साम् माऊ वरधी हाई झाड ॥
 आली ने वावुझड ।
 केळी ने फाटल्या तुझा पान ॥

मुखीच्या सवदान गमा हटला माझा मान धु०

देगा तू देवा मज चुड्या माझ्या त्या चंद्रचाळ
हरिया पितांबर नेसूय पायी बोल धु० ।

काचीचा माझा चुडा गे तो जरीच्या उर्मेलान
मोरु ज्या गावान चुडा माझा तो बलधन । धु०

तेवीस

आज गे हरताळेंकचा दिवस । फाव्या गे चवथीचा दिवस
पार्वतीन काहीना केला । काहीले पांच नारळ
फोडीले पांच नारळ । काहीला अप्रस रस
रससा अंगा माखिला । अगार्चा केली मळण
मळीचा केला वाहुला । पार्वतीन काहीसा केला
पार्जली असून कुंपी । शेईला बाळा दरवाजा
पार्वती पार्वत्या गेली । इतक्याच आला गे महादेव देव
महादेव देव गे बोलता झाला । तू बाळा कोणाचा कोण
पार्वती माझी रे माता । महादेव माझा रे पिता
महादेवाला कोदसा आला । काहीली कमरेची सुगी

मारीली बाळाचे उरी धडपडला धरणी ने शिर गेला गवनी
 पावनी भावा ने पाणीयाइन घाली । पावनी रुहे लागली
 माझ्या ने बाळाचा वध कोणी केला नव्य माझे पाप कर्मांचे
 इतक्यात जातले मारीशी देव । एक हा देव ने बोलता झाला
 कोण रुडका जी पाहून येत या । दुसरा देव ने बोलता झाला
 तारी ने भूत ना खात । तिसरा देव ने बोलता झाला
 गेले ने पावनीजवळ । तू ने रुडते कशाला
 माझ्या ने बाळाचा वध कोणी केला । मारीशी देव ने चालते झाले
 गेल ने माळणीच्या मळणीन । मारीला हल्लीचा शिर
 बांधिला हाताच्या लेसा । लाईला बाळाच्या धडा
 बाळाचा नाजिवन केला । बाळाचा आशिर्वाद दिल्या
 तू बाळा सवांत लहान । तुझा ने पहिला मान

चौवसि

सुलोचना पतिवर्ता गे ही कन्या शंपानी । ही कन्या शंपानी
गे दिली होती इंद्रजीता । निवृंयली पाहून गे होम

मांडीला दारोडी

लंकेच्या मनिने गे होम टाकीला वितामूर्ती गे ।

ह्या होमानी बातमी

गे विविशना कळली । इंद्रजीतानी लक्ष्मणानी लढाई लागली

इंद्रजीताने बाण मोडीले गे । लक्ष्मणाने अळंगीले गे

लक्ष्मणाने बाण मोडीले गे । इंद्रजीताच्या शिरा लागले गे

धडपडला धरणी गे शिर गेला उडोनी ।

शिर गेला उडोनी गे गगनी

पडला गे । सुलोचना पतिवर्ता तुळशी पाणी गालुशी गेली

पुरुषार्थी बाहु जे तिच्या अंगणी पडला । गेली लक्ष्मणी तिने

घेतीला कागद । पुरुषार्थी बाहु जे लिहीली पत्रिका

गेली पत्रिका

तिने मिरीया घातली । सुलोचना पतिवर्ता चालली

मामजीच्या दर्शना

कोकणी लोकगीते

मुलोनना पत्तिवनेचा येना केसा झाला गे ।

काढिली पत्रिका तिने

पुण्यात टाकली । धावली पारीची त्याने धरणी बळमीली ।

हरी—हरी

वाळता भाव्या निधाना इंद्रजिना । मृगणांची लंका सोडली वाळा
हा पणला समसंगणांन । मुलोनना पत्तिवनी चालली

रामाच्या दर्शना

कसा कसा केलेल्या माता । शेपाच्या वाण्याचा भी आणतय

होतय सैन्य ।

शिर मारतल्या विगाचा भी शोधस घेत होतय ।

शिर दिया भाजोनीया

शिर दिया बळोनी । मुलोनना पत्तिवनेन शिर मिराया घालीला ।

मुलोनना पत्तिवनी स्वती आगीशी गिगली । भी कुंवळी शेपाची ।

तुम्ही गुढी उभी गला शेपाची । तुम्ही गुढी उभी रहा ।

उभी राहा वेगन्नी

(१) शरण (२) मास्तीने (३) उभाग (४) वंशाची

पंचवीस

घाणा जी घातीला । खंडीभर भाताचा
मांडव गोताचा । दणका भारी
घाणा जी घातीला । खंडीभर भाताचा
आधी मान देता । कुंकवाला
आधी मान देता । हळदीला.

सव्वीस

माळाच्या माळसेणी ^१ । गंगेचे जाय पाणी
पाणी तापीच भेणी । नवरीच्या
आमर्चा नवरी । गिंडीन पाणी न्हाई
सारंग लोट्टु जाई । केळी यना.

(१) माळसेणी

कोकणी लोकगीते

सत्तावीस

गुंज्यान बांधला तळा । राखेन बांधला तळा
व्यान पान येळ । रुजू पातली

एक पान पानघेली दोन पानं झाली
दोन पानं पानघेली । वी खयली'

दोन पानं पानघेली । तीन पानं झाली

तीन पानं पानघेली । कुडी फुटली

तीन पानं पानघेली । चार पानं झाली

चार पानं पानघेली । वेळ चढली

चार पानं पानघेली । पाच पानं झाली

पाच पानं पानघेली । फळं लागली

पाच पानं पानघेली । सहा पानं झाली

सहा पानं पानघेली । फळ कुंवटी झाली

सहा पानं पानघेली । सात पानं झाली

सात पानं पानघेली । फळ सोकायली.

(१) मजली

अष्टाव्हीम

साडे सोळा^१ गहू दळा ॥ साडे सोळा गहू दळा
बढाण^२ भर मे भागडणी^३ । नवरीच्या भेणी मुगडीनी^४
त्या बढणांत^५ काय काय परी
भात भरला शिंगोशिगी-पाण्ड लावले हारोहारी
सांडगे लावले परोपरी-तूप ओतले धारोधारी
त्यांत खोबऱ्याची वाटी-त्यावर नवरंगी मुर
त्यावर चोळीचा खण-त्यावर पानाचा विडा
त्यावर नवलाक दिवा-घे गा नवऱ्या नवरीचं नांव
घेगे नवरी नवऱ्याचं नांव-उघड बढाण दोवे जेऊ.
(१) सोडा (२) वाढव (३) भागेडणी (४) मुगडीनी (५) बढणांत

कोकणी लोकगीते

भाग ४ था

एक

यवं यवं कुड्या मोगरया मोगरया
 मोमो पळालो डोंगरया डोंगरया
 डोंगरी मांगरी जायचे कळे जायचे कळे
 जायचे कळे डोंगरया डोंगरया
 उट गा मामा कैवाच्या कैवाच्या
 मामी जाता मायेरा मायेरा
 जाता तीतकी जायने जायने
 न्हय पैलाडी पावन ये पावन ये
 न्हयक आला लोणा^१ लोणा
 भिजला न मामी तुडा गोणा^२ गोणा
 गोंण्याक होती एक काडी काडी
 काडयेक होता एक रुपया रुपया
 रुपयाची गोळी खडपा फोडी
 खडपाक होती एक आयोली आयोली
 आयोली चिबोली न्हायाला न्हायाला
 शेर शेर गोणे खायाला खायाला
 शेर शेर गोणे कागाचे कागाचे
 भावस माजे गगाचे गगाचे

राक^३ करून जामळीर वसतले वसतले
 भटाचे घालीक थुकत जातले थुकत जातले
 गोरले भयनीक हाडक जातले हाडक जातले
 गोरले भयनीक चुड्या पेड्यानी चुड्या पेड्यानी
 नीयाँ तरी ये रे हर्ताचोड्यानी हर्ताचोड्यानी
 हत्ती घोडे साऊळे साऊळे
 माणयेर दुमके मोतयाचे मोतयाचे
 मोती कसा लीव वाये झ्याप कशी घेंव
 तुळशीचे पेडयेर^४ पाय कसो थेंव
 उब्यानी फुगडी घालवाना घालवाना
 म्हातारेचे कोणीत घालून घेंव.

(१) लोंडा (२) गोंडा (३) राग (४) तुयां (५) पेळयें :

दान

ढोलीत कवडो पियालो पियालो
 गावचो गावडो भियालो भियालो
 गावच्या गावड्याचा नांव काय ? नांव काय ?
 रागोवा । रागोवा
 रागोवा बीगोवा झीरीमिरी पाटयों
 झीरी मिरी पाटयों

वड्याक दिला घाटांग घाटांग

वगलय गो चेडवा देवाच्यो हारी

देवाच्यो हारी

दयावाक देव वायें भ्याटाना भ्याटाना

कलभ्या^१ कापडा न्ह्यानाना न्ह्यानाना

कलभ्या^२ कापडाची एकच मीरी^३ एकच मीरी

लाय गो वांचारड्या कुकमाची चोरी

कुकमाची चोरी

कुकमानें निर्माणेंक वागदोळें वागदोळें

आता मे वायें काय करूं काय करूं

खामल्या दयावाचें पाय धरूं पाय धरूं

खामल्या दयावाचें पाय धरूं पाय धरूं

खामल्या दयावाच्यो गुज्ज्यो गुज्ज्यो

दयाळ्या पानयांत खुज्ज्यो खुज्ज्यो

दयाळां पानीं हंयखंयचा हंयखंयचा

न्हयचें वालांचां वालांचां

न्हय कुटे^१ गेली न्हय कुटे गेली

वाचपान ओकीली वाग कुटे गेली.

न्हयचें पयलाडी न्हयचें पयलाडी.

(१) कलभ्या (२) मीरी (३) खन

तीन

हे भिती ते भिती माजार हगलां भिती

माजार हगलां भिती भिती

शाजारनीचां कुचां इलां तेनी धरल्यान दानी

तेनी धरल्यान दानी

तेचे दातीक ख्याटला ख्याटला

मामाचा तुवकाक प्याटला प्याटला

मामाच्या तुवकाक आकीतयो आकीतयो

बाल रे आम्या वेवेस्रु वेवेस्रु

वेवेस्रु जाल्या राकांचा राकांचा

राकतां पांकतां इयालां इयालां

इयाला जाल्या खरवच' खावचो

खरवच खावचो

खरवच खाता खाता दाडयो पांचेल्यो

दाडयो पांचेल्यो

दाडयो पांचल्यो जाल्या शालंत जांच्या

शालंत जांच्या

शालंतल्या इमना^१ पळाला पळाला

लेस घेउन वाये मिळाला मिळाला

भ्याळा ताला ताकाला ताकाला

वामनीचां मोडलां दोकाला दोकाला

वामनीच्या घोडक्याक न्याल कोडू

न्याल कोडू

वामनीक जाला शील चेडू

तां वांये चेडू आप्पाचा आप्पाचा

निमल्याक मांगता काप्पाचा काप्पाचा

तां वांये चेडू पनसाचा पनसाचा

निमल्याक मांगता घनसाचा घनसाचा.

(१) नयन (२) इमना (विमला)

चार

इस तीस कोमडी चरत जायत

चरत जायत

इस तीस काँमड्याचो घाला घाला मालो

घाला घाला मालो

व्हाळाग रे दादा तुजे पाडे तुजे पाडे

तुजे पाडे धवळ्या शिंगाचे धवळ्या शिंगाचे

वेल कुटे गेला वेल कुटे गेला,

मोर्या शिंगाचे मोर्या शिंगाचे

वाळो येयत तर माजो मारुन जायत

मारुन जायत

तिकलो येयत तर माजो मारुन जायत

मारुन जायत.

पाच

आदाळ्या पादाळ्या खंय रे जातय

खंय रे जातय

जातंय जातंय दवांगक दवांगक

दवांग रे कित्या दवांग रे कित्या

खोपटी बानाक खोपटी बानाक

खोपटी रे कित्या खोपटी रे कित्या

रक्येक रक्येक

रका रे कित्या रका रे कित्या

उमलाक बान्दक उमलाक बान्दक

उशील रे खंय उशील रे खंय

कोल्यानी खाले कोल्यानी खाले

कोले रे खंय कोले रे खंय

चिचंचं दोलीत चिचंचं दोलीत

चिचं फुलली आमो दूललो

येर आम्या गोंलाटा गोंलाटा

पयल्यांच गोंलाट कोंनांचा कोंनांचा

संग' मारल्या गय्यांचा गय्यांचा.

(१) १८

महा

माज्या अंगीची खणचोर्ली गे माज्या

अंगीची खणचोर्ली

विंचू चावला चौघडी गे

विंचू चावला चौघडी

कळा पोचली मनगटी गे विंचू

नव्हें ता सरप

गे विंचू नव्हें ता सरप

घेंज^१ बोलवा हो श्रीकृष्णा पंडरेचा राया

गे विंचू नव्हें ता सरप.

(१) घेंज

मात

दुदुरली कुली दुदुरली कुली

दूदला पानी न्हाये न्हाये

दूदला पानी न्हाये न्हाये

नहेर आमचो लग्नीन न्हाये

लग्नीन न्हाये

कोंकणी लोकगीते

लगीन न्हांता न्हांता वायल जाली थोर
 वायल जाली थोर
 वायल पळाली साताड्यांक,
 साताड्यांक
 नवरो पळालो न्याताड्यांक
 न्याताड्यांक.

आठ

शेताचें भेंकेंक शेताचें भेंकेंक कोको इयालो
 कोको इयालो
 काक्यान धर्तरी ध्याडां केली
 नेरु भियालो नेरु भियालो
 नेरु नीया भिया नको
 देवळापुढे जा देवळापुढे जा
 देवळापार्टी देवळापार्टी भुकट सो रेकता
 भुकट सो रेकता
 गांजील आमचो गांजील आमचो
 खांवक सो मागता खांवक सो मागता
 लाडू दिल्या आगता आगता
 केली दिल्या आगलो आगला उदयाची
 मर्नी काढून खापायलो खापायलो
 (१) रस

पाटल्या दारा फुडल्या दारा त्रिरा उपेला

त्रिरा उपेला

कित्या गो जीच्या उपेलय उपेलय

गोरवां न्हयगो चिरडतत

गोरवां न्हयगो चिरडतत

कित्यागो गोरवानू चिरडतात चिरडतात

राकनु राकांना राकनु राकांना

कित्या रे राकन्या राकानें राकानें

धनीन जेवक घालीना धनीन जेवक घालीना

कित्या मे धननी जेवक घालीनय

जेवक घालीनय

कांटी खोले हाडीना कांटी खोले हाडीना

कित्या रे राकन्या कांटी खोले हाडीनय

कांटी खोले हाडीनय

पाळ कोयतो देयना पाळ कोयतो देयना

पाळ कोयतो सुताराचे साळेत

सुताराचे साळेत

सुताराचे साळेतलां इमला' पळाला पळाला

लेस घेवन वाये म्याळाला म्याळाला.

(१) इमला (विमला)

दहा

केळींच्या गवटा, केळींच्या गवटा
नांव माजा पलटा नांव माजा पलटा
पलट माजा थाटाचो थाटाचो
दादा तुजो कमल रे चिटांचो चिटांचो

अकरा

धोपट कृमया वयलां रान वयलां रान
वयल्या रानांत व्यारा भाजी गृण
व्यारा भाजी गृण
येगे म्हागनी जागे म्हागनी व्यारा कुटीत^१ जा
व्यारा कुटीत जा

व्यारा पडली खनीत खनीत
हगा रे म्हागनीच्या तोणीत^२ तोणीत
म्हागीन गेली रागान रागान
धंयसर धरली तीका वागान वागान
अभयलो कमलो वाग रे वाग रे
गुळ्या यादया^३ डोळ्यांचो डोळ्यांचो
मुणा यादया कानाचो कानाचो.

(१) खनीत (२) वेणा (३) येणीत

कोंकणी लोकगीते

बारां

कवात्यान कवानो पालेलो पालेलो
मामा जाय जीवनाक' तो तानेलो तानलो
हाडगे मामी गीडग्यानी पानी पानी
याथाक गीडग्या कितक्याचा कितक्याचा
मामा सांगता रुपयाचा रुपयाचा
मामी सांगता पैशाचा पैशाचा
रुपयो जालो खोटो खोटो
मामाक झील जालो मोटो मोटो.

(६) जेवनाक

तेग

चींचेवयल्या चींचेवयल्या लान्द्रका गो
लान्द्रका गो

झोप काय गो घेतहय
झोप काय गो घेतहय
होय वायेला होय वायेला
व्हांराक न्हय गो इलेहत
व्हांराक न्हय गो इलेहत
कोन कोन इलेहत कोन इलेहत
सामू माऊ इलेहत सामू माऊ इलेहत

कांकणी लोकगीते

काय काय हाडल्यानी

काय काय हाडल्यानी

माडी चोळी हाडल्यानी माडी चोळी

हाडल्यानी

सामने माथा बांगडा जायचय नाय

जायचय नाय

चांचवयल्या चांचवयल्या लावुका गो

लावुका गो

व्हांगक न्हय गो इलेहन व्हांगक न्हय गो इलेहन

कोन कोन इलेहन कोन कोन इलेहन

दिग जाय इलीहा दिग जाय इलीहा

काय काय हाडलां हां काय काय हाडलां हा

केळी खोवरी हाडली ही केळी खोवरी हाडली

दिग जाय बांगडा जायचय नाय जायचय नाय

व्हांगक न्हय गो इलेहन व्हांगक न्हय गो इलेहन

कोन कोन इलेहन कोन कोन इलेहन

गोय इलीहा चावुक फाटी हाडल्याहान

चावुक फाटी घेतलंय घेतलंय

गोवाबांगडा जातलंय जातलंय.

चौदा

डोण्यार पाकरुं झोप घ्याता

झोप घ्याता

घ्याता तीतको घेवने घेवने

मामाक सांजे आमच्या येवने

येवने

मामाचे माणयेर^१ वसतलय वसतलय.

मामीच्यो चाड्यो सांगतलय

सांगतलय

मामीक मारुक लायतलय

लायतलय.

(१) मांडयेर

कोकणी लोकगीते

पंधरा

लग्नाच्या ओढ्या

माट्याचे दारी. माट्याचे दारी

गंडा पीवळा घेऊनीया

गंडा पीवळा घेऊनीयां

वाई सरा भाईर

॥ धृ ॥

रुक्मीण पावली माट्यादारीं

रुक्मीण पावली माट्यादारीं

माट्याच्यो परीं देकून

माट्याच्यो परीं देकून

मर्ता रुक्मीण संतोसली ॥ १ ॥

रुक्मीण पावली लोह्यादारीं

रुक्मीण पावली लोह्यादारीं

लोह्याच्यो परीं देकून लोह्याच्यो परीं देकून

मर्ता रुक्मीण संतोसली ॥ २ ॥

रुक्मीण पावली बळयदारी

बळईच्यो परी देकून बळईच्यो परी देकून

मनी रुक्मीण संतोसली ॥ ३ ॥

रुक्मीण पावली कान्नी दारी

कान्नीयोच्यो परी देकून कान्नीयोच्यो परी देकून

मनी रुक्मीण संतोसली ॥ ४ ॥

गायतरेचां श्यान गायतरेचां श्यान

घरतरी सारवान घरतरी सारवान

त्यावर घातीला कस्तुर कन

त्यावर थेईलो चंदन पाट

त्यावर थेईलो ताम्या तामयो

त्यावर घेईला अमृतफाल

काजीन ही पूजा पाच जानी

कान्नी गे रुक्मीणी कान्नी गे रुक्मीणी

कान्नी गावला नवलक्ष्माग, कान्नी गावला नवलक्ष्माग

तो दीलो सामयेपाशी, तो दिलो सामयेपाशी

सासू म्हणता सूनेपाशी

सूनी घाल आपल्या गळ्यापाशी.

सोळा

हाडीली जाती गे मांडिली रंगा
दयावयाच्या देऊर्या येऊं सांगा
दयावयाच्यो देवरांया येतय हूनती
त्याना जां लेईती घालये चुग दया.

सतरा

परान पती

नदीच्या पलिकडे काय बापा गर्जना
नदीच्या पलिकडे काय बापा गर्जना
लेकी नृजा परानपती सैवार न्हाऊंक यातां
लेकी नृजा परानपती सैवार न्हाऊंक यातां.

अठरा

यजमान

फोडीले नारळ गे केली पाच बळी

नितकान्याच्या चे बळीं कार्य

आकारीलां

कार्य आकारीलां गे न्यान्त्या

याजमान्यानी

जान्त्या कूळकरांनी कार्य

संपादीला

यजमानीन

वाटेवयले काजीची सुकली मीरपूटा

दिसती बरकूटा याजमान्यांचीं

पाटल्या दाराच्या पनसार सुकली मीरपूटां

निचाकली बरकूटां याजमानींची.

कोकणी लोकगीते

एकोणिस

माटव शीवलो गे पनसाच्या दावांनी
नहायच्याच्या भावांनी माटवा परी केल्यो
माटव शीवलो गे माडाच्या चुडत्यांनी
नहायच्याच्या चुडत्यांनी माटवा परी केल्यो
माटव शीवलो गे माडाच्या हिरांनी
होकलंच्या दिरांनी माटवा परी केल्यो.

वीस

जात्यावरील ओव्या

दुडनी घर दुडनार चालली झडकुनी
कलमा तुडाव्याली कृष्णा राहिले दुडनीया
सोड सोड कृष्णा मार्जी वाट
दहया दुधाचा जाला नास
मला जाऊ ने मतुरक
गौळण ताक चाली कृष्णान धरली
राई' दोरी
सोड कृष्णा राई दोरी तुला खायला
देते तोरी'

कृष्णान धरल्या दोनी मुटी
 सोड कृष्णा मुटी तुला खायला देते दूद भात
 तळपत्या गे तळयावरी
 जशी भटाची गे मुली
 जशी चीमुवानी^१ पानी काडी
 माई माऊंचां ताट भरी
 साऊळा माजा बंधु
 दारी फूलले गे लवंग
 लवंगीयाचा घोस
 माज्या मामानी दीला लेस
 जसा दिललाची^२ तरंगी.
 (१) खी (२) तार (केरी) (३) चिमुन्याची (४) मिठाचा कोरा

एकवीस

दरीयाची गे लाटा
 लाटा येतील तशी जातील
 शंकर पारभती दोघाय
 जोड्यान तीरथ न्हाती
 परतली पारवती
 साईल्याची गे पांना

पाना न्हेसली धूरपती
 पांच त्या पांडवांची
 जशी एकथीस कौरवांची
 लज्जा गेली ती दूनीयेसी
 लज्जा गेली ती दूनीयेसी.

बाव्वीस

बाव्याच्या' गे बाजारात
 दिर माजा ता साऊकार
 दिर माजा ता साऊकार
 जाऊ वाईला कैरी हार
 साम्याईला चिचपटी
 साम्याईला चिचपटी
 तनान समली मोतियांमाटी
 मांगे मीनी गे शान्या दिरा
 आपले भयनीची समजूत करा
 आपले भयनीची समजूत करा
 मोतयां पोऊळ्यांनी घोटी भरा
 तिकां घराक तीच्या पोचती करा.
 तिकां घराक तीच्या पोचती करा.
 (१) बऱ्याचदा

तेव्वीस

यशोदेचे गे दारी
दारी पिंपळाच्या गे आळी
पक्षी बोलेता नाना परी
पक्षी बोलेता नाना परी
पक्षी उड्ढनीयां गेला
पंखा लागल्या गगनाशीं
रामा नी लक्ष्मीमन दोगे गेलेसे लग्नाशी
सीतेचा गे माळाप
लऊ गे भाटीयेचा
सीता उबी राही ती वंदरा
माळा वाई ती रामचंद्रा
कौसुंली तीची सासू
सासू देईना पानया दूड
रामाच्या गे सतवानी
पानी हाडीता चिमुवांनीं
सीता वायडी वनीयेशी
कौसुंली तीची सासू

साम् देईना काणूं' मूसाळ

रामाच्या गे सतवानी

सीता काणीता कोपगानी

कौमूली तीची साम्

साम् देईना काणूं' जाता

रामाच्या गे सतवानी

सीता दळीता तळाव्यानी

सीता वावडी' वनीयेशी

रामाच्या गे कुंडावरी

जेन्ना धोतराचा गे पीळ

भेळ चालला लव अंकुसाचा

रामाच्या गे कुंडावरी

धोतराची गे वडी

जोडा चालली लव अंकुसाची । रामाच्या गे कुंडावरी

हीरई पालकी गे कोनाची

रामाची गे जानकी ॥ चालली आंगोळेशी.

(१) मूसाळ (२) सतवानी (३) कोपगानी (४) कौमूली (५) वावडी

चौथमि

भायलाडी कनकी पयलाडी कनकी
मर्दी बाये जानकी पीटो कार्णी पीटो कार्णी
पीटो काणून उण्डे बळी उण्डे बळी
उण्डे बळून शिफ्यावर थेयले

शिफ्यावर थेयले

शिफ्यावयले शिफ्यावयले
बोकल्यान हंले^१ बोकल्यान हंले
बोकल्यार मीयां दूमको मारलो
दूमको^२ मारलो

दूमको माजो रायाक पावलो
रायाक पावलो

रायान माकां हत्ती घोडो दिलो
हत्ती घोडो मियां बाया भावनीक दिलो
बाया भावनीक दिलो

बाया भावनीन माकां काजाळ कुकूम दिला
काजाळ कुकूम दिला

काजाळ कुकूम मीयां रुमडाक फुसला
रुमडाक फुसला.

रुमडान माकां रुमड दिलो

रुमड दिलो.

रुमड मीयां गनगेत टाकलो

गनगेत^१ टाकलो

गनगेन माका मासो दिलो

मासो दिलो

मासो मीयां वयच्या खुटार थेंयलो

वयच्या खुटार थेंयलो

वयच्या खुटावयलो घारीन हेलो

घारीन हेलो

घारी घारी माजो मासो दी

मासो दी

नायतर तुजां पाक दी

पाक दी

पाक तुजां वायटोळां वायटोळां

वायटोळा चियटोळां म्याळवाने

म्याळवाने

गनगेतल्या वावूक रव्याळवाने

रव्याळवाने.

(१) मीने (२) धुयको (३) गंगेत

पंचवीस

दासस्ते वयल्या दासस्ते वयल्या
वावल्यानु गो वावल्यानु गो
कोंनाची वाट तुमी वगताशी गो
वगताशी गो
वघतय वघतय माज्या दादाची वाट
दादाची

तुजो दादा माझो दादा याताहा
याताहा

तळयेंत हातपाय धूताहा धूताहा
दयावार्ची पूजा करताहा करताहा
दयावाक नाल वाये फोडताहा
फोडताहा

सगळ्या पोंरांक वाटताहा वाटताहा.

[दादा वा शब्दानाम्नाच 'दादा' हा शब्द दादाच मुद्दामेन घेतिल्लो आसा]

सव्वीस

माच्या सोपाळ्यावुडी तुज्या सोपाळ्यावुडी
चिकन चिकन माती चिकन चिकन माती
नी दीली मियां कृमागचे हार्ती

कृमागचे हार्ती

कृमागन दिली माकां गाडगी गोली

गाडगी गोली

गाडगी गोली मियां वायच्या कांटार थेंयली

वायच्या कांटार थेंयली

वायन माकां पानीं दिलां पानीं दिलां

पानीं मियां तवशीनीक शोपलां

तवशीनीक शोपलां

तवशीनीन माकां तवसा दिलां तवसा दिलां

तवसा मियां गवानांर फोडलां गवानांर फोडलां

गवानांन माकां गवान दिला गवान दिला

गवान मियां धेलाक घातलां धेलाक घातलां

बैलान माकां शान दिलां शान दिलां
शान मिया ब्हायाँनाक काडला

ब्हायाँनाक काडलां

ब्हायाँनान माकां कनयूं दिल्यो कनयूं दिल्यो
कनयूं मियां काळे कोमडेक घातल्यो

काळे कोमडेक घातल्यो

काळे कोमडेन माकां कवाट दिलां कवाट दिलां
कवाट मियां आकुकडे दिलां आकुकडे दिलां

आकून केल्यान डवलोभर डवलोभर
घाँवाक घातल्यान तवलोभर तवलोभर

आमका घातल्यान शीपीशीपी शीपीशीपी

आपून खाल्यान मडक्यो खरवडून

मडक्यो गेल्यो धडधाडान धडधाडान

आकू गेलां फडफाडान फडफाडान

घोव गेलो मडवानान मडवानान.

कोकणी लोकरांनि

भाग १ ला

कोकणी शब्दकोश — शब्दार्थ — योंरे

चिंचन

पु. क्र. गीत क्र. शब्द संदर्भ

२ २ माणीत
याकळ्य

माण-माट-या आकडी नाहीं. माणकळा कोळंबी ओंगी म्हणतात. कोकणीत श्रमसंगीत माण, माड, कोळंबी, कोळमाड ह्या नांवांनी चोलवली जायती लोकरांनी नाही आकडी दिवून घेतात. नाकरी नाकण्यापुर्वी निळा मोलाकार दुव्यामाडी अंगोतर पीठ मळून त्यांचा मळो करायचा तो माणीत (माडीत) पीठ मळूनच करावा लागतो. पुर्वी तो मोळा देवही दानांनी भरटून (याळ्या माचियेना देवही लळ्यात एकडेकावर आसटानात त्या-प्रमाणे) मळे दिव्याचा मोळा घेऊन नाकरीच्या आकार दुव्याची फुलत होती. त्यांतच माणीत (कोळंबीत) पीठ मळून त्यांतच त्या मोळ्याची दुसऱ्या लळ्यातानें थोपटून नाकरी करावयाची दया आदी. आजही नाकरी ह्या प्रमाणेच तयार केली जाते.

मुळना शब्द भोगन्या (हे मंगोवन आहे). कोकणांत येळ, कुडा, यांना भोगे, कोळो, भोगरो टिकवो, अशी नावे आहेत. “येवू येटव” हा शब्दप्रयोग कुल्याला बोल्यावण्यामाडी अथापीही कोकणाला वापरला जातो. त्याचा अर्थ ‘ये ये’ असाच आहे. येवू येवू कुल्या भोगरया-भणजे ‘भोगन्या (कुल्या) इकडे ये’ असा व्याख्याना आहे.

कोकणी लोकरांनि

३	३	आंगरी मांगरी जायचें कळे	आंगर-मूळशब्द 'आगर' जसे भाताचें मिटाचें आगर, त्यापुढचा शब्द मांगरी असा आहे. मांगर शब्दाचे कोंकणीतील शोणित, त्या मांगरी शब्दापुढीं आंगरी एवजी (नादमाधुर्य-मात्री) आंगरी शब्द वापरला आहे. (भावाच्या) शितात आणि मांगराच्या आवासात समजळीकडे 'बाई'चे कळे (कळ्या) दिसताहेत. समजळीकडे चाईत्या वहर आल्या आहे असा अर्थ.
३	३	गोंडो मिजलो मागीचो गोंडो	कोंकणान एककमाळी (स्त्रियांच्या वापरात मराठीय असणान्या दुराक्याचा एक प्रकार असा होला की त्या (१. वागी) दुराक्याच्या पदराच्या जाळीदार गोंडें असत.
४	४	नायाला आधोली बुड्यां नायाला	ह्या गीतातील मागी मधीकडे सगळ्या असणान्या कुडीकडून केलेल्या दुराक्या शेतटी असलेले गोंडे सापडतात. मिजले शब्दाचे अर्थ कळें अर्थ देत सापड्यात मिजला असा अर्थ येतो. ह्या गीताच्या पुढे असेलेली 'गोंड्या होती मात्री' ही ओळ चुकीची वाटते. कळ्याची ओळ "गोंड्याची होती मात्री" याचीही होला दस्त्याची "अशी आहे.
४	४	नायाला आधोली बुड्यां नायाला	नायाला शब्दाचे अर्थ दस्त्या. अथवा दुराक्याचाही. आधोलीने आधोळ करणाऱ्याची मधीक्या वाण्यात बुडी मारली.
४	४	केकत केकत 'धोंडे' गोयाला	ह्या ओळी 'धोंडे'ची गोंड्याची 'असा अर्थ. केकत शब्दाचे अर्थ कळें असा अर्थ येतो. केकत बुड्यात दुराक्यासारखा होतो. ह्या गोंड्याकडे केकतच 'केक' असा अर्थ. ह्या दुराक्याची कामी केकत (गोंडें नाच) गोंडे गोंड्याच्या अन्नाच्या भरण्याने ह्या केकतक्यासमवेत गोंडे (कळे) लोंकण्यामात्री-माळच्यामात्री.

हातात घेणाऱ्या स्त्रीला 'मुक्ती' मिळत नाही अशी भीती घातलेली. याच्या मुळाशी गोंय की यादील गोंम लक्षान येते व अशी भीती खिचांना घालणाऱ्यांच्या बुद्धीचे कोणूक करायला याटतं. कारण बिहिरीवर या पाणवट्यावर पाण्याने भरून घेतलेली ही दोन्ही गांटी उचलवाना, समजा घागर उजव्या कडेवर ल्यावयाची आहे तर ती उजव्या हातीने उचलवावी लागेल आणि मगच ती उजव्या कडेवर येता. वेईळ, आता उजव्या हात कडेवरची घागर मारण्यात येईल त्या असलाना गोंली उचलवावयाची आहे, ती गोळी खुईया टाका. हातातच उचलवावी लागेल. म्हणजे दोन्ही भांड्यात हाथा हातच घुडवावा लागेल. आणि हाथा हात भांड्यात घुडवणे चुकीचे किंवा ह्या अंगुळी हाटवो म्हणून 'मुक्ती मिळत नाही' अशी भीती.

"ह्या हातात हात घेऊन येईल" हा पंथही 'कुंभाराम भाका घागर गोंली दिली' अशी ओळ हवी.

१. १० जोयल्य गाडगी गोंली गोयां
याईत जोयल्य

१. १० उचगेभर

जोयल्यया जि की जोयल्य असा अर्थ लया कायल, कडांनय जोयल्य म्हणजेच मोडल्य असेही असेल.

'जोयल्य' उचगेभर, उचगेभर याची जोयल्यमारी अकरथा लयाच 'उचकी' असा अर्थ लया, उचगेभर म्हणजेच उचगेभर हा हाटवो, त्या अर्थाने 'जोयल्य' भागीने गायो केले.

पृ. क्र. गीत क्र. शब्द

संदर्भ

१० टवलोभर

निवेदन

नवरी-भागीने कदावरी आशासने मोठ्यात असे लक्षण होते.

आशासने-भागीने कदावरी आशासने मोठ्यात असे लक्षण होते. आशासने-भागीने कदावरी आशासने मोठ्यात असे लक्षण होते.

११ १२ म्हनी

म्हनी-भागी
दिल्ल्या

१३ मानायांक

कडी सावली मो
नी मानायांक

१७ निगे

कायी निगे
चंद्रकला

‘पावसांनी निगे लागे’

कोकणी लोकगीते

पु. क्र. गीत क्र. शब्द

संदर्भ

२२

२८

दुरु

राशीत

गावाळा दुर

विवेचन

(१) दुरु म्हणजे दुर्वा. हरयाळी. शेक भरणे-ओठी मरणे (देवीची)

(२) दुरु—दुष्ट. दुष्ट हे एक नाणे (एक पैसा). ओठीचा शेकाचा संबंध अफळ्याने दुष्ट याचा अर्थ 'नाणे' होऊन आंस्क बरोबर वाटतो. गा. वंसीम दुष्ट मढाळा घन, संपत्ती, ऐवज, मिळकत असाही अर्थ आहे.

कौकणी लोकगीते

भाग २ ग

प्रियेचन

पृ. क्र. गीत क्र. शब्द संदर्भ

गणपती हो माग संतनाचा वेदून राहिलेही अमा संतनाचे.

मागेबाची भाया

२३ गावमरी

भाकट्या दीसाला

गावमरी

२३ मुख्यगच्या

आमच्या भीनी

मागेबाची

२४ दोसा

ओर, दाटा भाड्या

दोसा

२४ निमणी

एका ग नगरीचा

निमणी राजा

२६ भेतळी

काटिलेचंन भेतळी

कोकणी लोकगीते

भाग ३ रा

निबंधन

संदर्भ

पू. क्र. गीत क्र. शब्द

७६	५.	पुरदती भोआनी रामार रामाच्या मे मत्ताधानी (मत्तोने) वानी पुरदती भोआनी (पानी पुरद ती मे मत्तोने)	पुरदं = पुरती. ती भोआनी = मोहिनी रामाच्या मत्तोने ती मोहिनी (मोआनी?) राणी पुरदती हेतो.
७७	७	भोटी नाळा डोल्याची भोटी केली	‘ ओयो भरणे ’ या शब्द प्रयोगाएवजी कोकणीत ‘ भोटी भरणे ’ असे म्हणूंक जाते. डोल्याची भोटी केली म्हणजे गेला ओटी घेण्यामाटी पुंढ केल्या.
७७	७	मानवली वैनी मे वाई माझ्या तुझ्या मानवली मे चुम्मा ।	‘ मानवली ’ (मानावली) मानावली म्हणजे अन्ना पारनाम होणे. दोनून् पारनाम खा गी.वा.तीत नसाद आल्या चडिनील्या मणजे की. लक्ष्मीचे आगमन झाल्याने तुझ्या चुम्माच्या म्हाण्या अशीने मोगा आली.
७७	८	डुलिया कंगडीच्या वनी मे माप डुलिया	डुलिया = डुलतो. केंतकीच्या वनात नाग डोलतो असा अर्थ.

कोकणी लोकगीते

पृ. क्र. गीत क्र. शब्द संख्या

१९.	२	सामन्ता सामन्ता दय्याचे माय धरु माय धरु सामन्ता सामन्ता
		मुळ माळः 'समस्त' असा असत तर सामन्ता सामन्ता धरु, माय धरु' असा मरळ अर्थासह.
२०.	२	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता
२१.	२	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता
२००.	३	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता
२००.	३	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता

गीत क्र.

१९.	२	सामन्ता सामन्ता दय्याचे माय धरु माय धरु सामन्ता सामन्ता
		मुळ माळः 'समस्त' असा असत तर सामन्ता सामन्ता धरु, माय धरु' असा मरळ अर्थासह.
२०.	२	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता
२१.	२	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता
२००.	३	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता
२००.	३	सामन्ता सामन्ता सामन्ता सामन्ता

११३	१७	सैवार	वेदी वृत्त प्रगतपदी सैवार न्हकि याता	सैवार - सैवार, भावयेथ स्वप्नर अना अर्थ प्रवृत्त वृत्त, विवाह असा अर्थ. सैवार न्हकि - भवयेवर (लन) करणयान, वेदी वृत्त - गान मंत्रांचे असा अर्थ. वेदी आहे, वेदी वृत्त, वेदी वृत्त प्रगतपदीने वेदी वृत्त - वेदी वृत्त, वेदी वृत्त प्रगतपदीने वेदी वृत्त, वेदी वृत्त (वेदी वृत्त) सैवार असे सप्तपदीचा तो एक प्रकार आहे. ह्या विधीनूळे कोक्यात "लन केले" असे म्हणत नाहीत. 'लन न्हकि' म्हणताना, त्यामुळे सैवार न्हकि (लनवक) असा शब्द प्रयोग आलेला आहे.
११६	२१	पनमाच्या पनमाचे	पनमाच्या शब्द शिकले पनमाच्या दायाची	पनमाच्या दायाची - पनमाच्या शब्दाचा असाही शब्दापसून वरयान पनमाची फळे पनमाचा, एसा फळा शिकली आहे पनमा त्यापान, पनमाच्या फळाचा शब्द असतो त्याच्या पनमाचे दोन असे म्हणताना, कोक्यातील लनपदचा शब्द कोक्यातल्याच पडतो. पनमाची दायाच्येला असा. त्याचा पनमाची फळेही असाच अर्थ द्याऊन नाहीत. "शिवने" हे शब्द शब्द कोक्यातील "शब्दकारणे" ह्या श्रियापदा ऐनची वापरतात, जेणे करिता
११६	२०	गडि डोरी	गोळ्या तारक वडाही कुणान धरली गडि डोरी	गोळ - गोळी - डोरी घुमटून तारक फळटोपे, गडि डोरी - गोळी डोरी, तारक कुणानधरली डोरी डोरी.
११६	२१	गडि डोरी	कुला व्याथळी डोरी गोरी	गोरी - गोरी, कडवे फळे, विविधता डोरी.

कोकणी लोकगीतातील मामा व मामी

लहानपणची कोकणातील आठवण झाली म्हणजे प्रथम आजोळ आठवतं. आजोळची अपूर्वाई लहानपणी जशी व जितकी, विशेषतः माझ्या पिढीतील मुलांनी अनुभवली तितकी ती आता तशीच आजच्या पिढीतील कोकणी मुले अनुभवतात की काय कुणाला ठाऊक ! बहुधा नसावी. अजूनही मी कोकणात गेलो की माझ्या खेड्यात घरोघरी हिंडून येतो. पाय व मन मोकळे करून येतो. पण आमच्या लहानपणी घराच्या ओटीवर असणारा दोरीचा झापाळा क्वचितच दिसतो. असलाच तर झाके घेणारी नाल मंडळी (व प्रौढ मंडळी पण) दिसते खरी पण त्यांच्या तोंडी आम्ही लहानपणी आळवून व आवेगाने म्हटलेली ती कोकणी लोकगीते तर मुळीच ऐकू येत नाहीत. मात्र अजूनही डोंगरदऱ्यांत व सावंतवाडी, देगुले, कुडाळ, मालवण सारख्या सहस्रपासून दूर आडवळणाला व आडोडाला राहिलेल्या गावांत कुळवाडी मालवाडी समाजात ही गीते आवर्जून म्हटली जातात.

प्रारंभीच मी ' आजोळची अपूर्वाई ' असा शब्द प्रयोग वापरला. आजोळला लहानपणी जसं जायचं ते आजानं गडबडाला किंवा रंजीला पाटवले म्हणून. आजोळला नातवंडांची ओढ तशीच नातवंडांना पण आजोळीची. तसच मामाला भेटणं व मामीची माया मिळवणं हाही एक हेतु मनात असायचा. मामा-मामीना आपल्या भाव्यांचं व भाचीचं कोण फौतुक ! शेतकामात, कुठे घरकामात गुंतलेले मामा व त्यांना पावलोपावली लायनाम्ही माथ करणाऱ्या माम्या; थोरली मामी, धाकटी मामी, मधली मामी... आजोळच्या त्या जगात भाव्याला भलतच भेटेपण प्राप्त व्हायचं ! प्रत्यक्ष घरी आईवडीलांचा जितका लळा लागलेला असायचा त्याहून अधिकच आजोळची ओढ लागलेली असायची. प्राचीन काळापासून हे ' आजोळ ' कोकणी लोकगीतात सारग्वं वावरतं आहे. त्यात उमटलेली मामाची व मामीची शब्दचित्रे व त्यांची मिश्रकील अशी गोष्ट थट्टा मनाला मोठी भुरळ पाडते व लहानपणचं आजोळचं अकृत्रिम सुख सारग्वं आठवू लागतं. उगीचच मग आता मन हुरहुरतं.

एका कोकणी लोकगीतातील खालील काही ओळी अशा आहेत.

यव् यव् कुड्या मोगरया मं गरया

ससो पळालो डोंगरया डोंगरया

डोंगरी मांगरी जायचे कळे । जायचे कळे

जायचे कळे डोंगरया । डोंगरया

उट गा मामा कैवाऱ्या कैवाऱ्या

मामी जाता मायेरा मायेरा

जाता तितकी जावने जावने
 न्हय पैलाडी पावन् ये पावन् ये
 न्हयक आला लोणा लोणा
 भिजला गा मामा तुजा गोंडा गोंडा

हैं दीर्घ अमं गांत आहे, त्याचा हा प्रारंभीचा भाग. आजोळ म्हणजे म्हणजे जरी मामा मामी आली तसच आजोळचा कुशा पण आला. त्या कुश्याला 'यंयू यंयू' अशी हाक मारायची. त्याला सांगायचं डोंगरात सवा पळाला. डोंगरात एक मांगर आहे. वा मांगराजवळ जाईचा मंडप आहे. जाईचं कळे आहेत. मग मामाला म्हणजे जातं. 'अंर मामा उठ वावा. (असा वस्तू का?) तु कैचागी ना? मामी मांदराळा जायला निघाली आहे. ती जाते आहे तर तिया जाऊ दे. (आठकाटी नको करुम) तिला नदी-पळीकडे पांचवून ये. मग मामा तिला नदीतून पळिकडे वेळून जात असताना नदीला मोठा खोटा येतो आणि त्या लोंढ्यात चढलेल्या पाण्याने मामासाहेबांचा गोंडा भिजतो. (मामा-साहेब बहुधा पगडी घादून मामीला पांचवायला आलेले असावेत.)

मामा मामीचं जीवन या गीतात रंगविलाना त्याचं गाड भांडण शब्दात पकटण्यात लोकगीतकार विशेष रुची व आपुलकी दाखवतो.....मामाची वागाईत असते. कवात्याना (लहान नारळीची रोपटे. पालवणारी व दादणारी) पाणी वायल्या मामा आगरात जातो. त्याचा जीव तहानेनं कामावीत होतो. भाचा मामाधरोवर वागांत गेलेला असतो. तो मामीला ओरडून सांगतो...(मामी पण दामांत कवात्याना पाणी वायल्या, पाणी परतायला आलेली असतेच)... 'मामी, मामा पाण्यामाटीं जात होता पण तो तहानेला आहे... त्याला गाडगी भरून पाणी आण.' मामी गाडगी भरून पाणी आणते. तहानेचा प्रश्न सुटतो. पण पुढे भाचा विचारतो मामा मामीना 'या एक एका गाडग्याची किंमत किती?' मामा सांगतो, "एक रुपया" तर मामी सांगते, 'एक पैसा'...दोघांची दोन टोके. मग भाचा म्हणतो, 'रुपया झाला खोटा। मामाला मुलगा झाला मोठा'...मामा मामीला मुलगा हवा असतो आणि भाचा त्यांच्याच गोड भांडणांतून आश्वाद निर्माण करतो त्यांच्यासाठी. खालील कोकणी लोकगीत पहा :-

कवात्यान कवातो पालेलो, पालेलो
 मामा जाय जीवनाक तो तानेलो। तानेलो
 हाड गे मामी गीडग्यानी पानी। गीडग्यानी
 पानी
 गायक गीडग्या कितक्याचा। कितक्याचा
 मामा सांगता रुपयाचा। रुपयाचा
 मामी सांगता पैशाचा। पैशाचा

रूपयो जालो खोटो । खोटो मामाक झील झालो मोटो.....

मामीचा भाच्याला क्रिया भाचीला कशावरून तरी राग आलेल्या असतो. आता ते उरवतात. भाचा-भाची, की मामा घरी आल्यावर त्याला मामीच्या चहाड्या सांगायच्या व मामीला मामाकडून मार घ्यायचा. (मामीला मामाकडून मधून मधून हा प्रसाद मिळतच असतो.)...भाचा भाचीला अशा वेळी मामीपेक्षा मामा मोठा वाटतो. आपला वाटतो. गीताची मुद्रातच मोठी कुंभ्याज केली आहे. डोर्णावर एक पांखरु वसले आणि ते झोप घेत आहे. त्या पांखराला उद्भूत प्रथम गीतकार म्हणतो, 'अरे, त्या डोर्णावर पांखरु झोप घेत आहे असे म्हणतो ना?...घेऊ दे त्याला झोप. घेईल नितकी घेऊ दे...' (मामा आल्यावर त्याची झोप मग आपोआपच उडेल.) कारण मामा आल्यावर मामाच्या मांडीवर दमून भाचा त्याला मामीच्या उग्याळ्या पांयाळ्या सांगणार ना? मग मामा चीडणारच. मग त्याचा पाय चढला की मामीला मार मिळणारच...(नंतर पांखरुची झोप आपोआपच उडणार. नाही का?)

ते गीत कसं आहे पहा :

डोण्यार पाखरु झोप घ्याता ।

झोप घ्याता ।

ध्याता तीतको घेवने । घेवने

मामाक सांजे आमच्या येवने । येवने

मामाचे माणये वसतलय् । वसतलय्

मामीच्यो चाड्यो सांगतलय् । सांगतलय्

मामीक मारूक लावतलय् । लावतलय्

कोंकणांत धरांना 'दारुल्या' अनंतात, दारुल्या म्हणजे धराची दारे वसवलेली असतात त्या दारावरच भितीत लाकडी लांबलचक खोदणी केलेल्या असतात. ती दारुस्ती. त्या दारुस्तीवर हव्या नको त्या घरगुती वस्तू ठेवून घ्यायच्या. दारात उभे राहून दारुस्तीवर सहज हात जातो. इची नको ती वस्तू घ्यावी. पुनः ठेवावी. फणीपासून तो बाहुल्यापर्यंत सर्व जिन्या दारुस्तीवर आदळणारच. अशाच दारुस्तीवर पडलेल्या दोन बाहुल्यांशी गीतकार संवाद करतो. तो त्या बाहुल्यांना विचारतो, (अर्थातच पूर्वी व अजूनही सावंतवाडीला तयार होणाऱ्या त्या लाकडी बाहुल्या असाव्यात).....“दारुस्तेवरच्या बाहुल्यांनो तुम्ही कुणाची वाट पाहता?” मग बाहुल्या बोलतात, “आमच्या मामाची वाट आम्ही बघतो आहोत.” पुढे त्या त्याला सांगतात, “तुम्हा व माझा मामा येत आहे. देवाच्या तळीवर दानपाय भूत आहे. तो देवाची पूजा करीत आहे. होय वाई, तो देवाला नारळ फोडतो आहे आणि तिथे जमलेल्या मगळ्या मुलाना नारळाचा प्रसाद वाटतो आहे.” ते गीत पुढीलप्रमाणे आहे.

दारुस्तेवरच्या दारुस्तेवरच्या वावल्यानु गो ।
वावल्यानु गो
कोंनाची वाट तुम्ही वगताशी गो ।

वगताशी गो

वगतंय् वगतंय् माझ्या मामाची । मामाची
तुजो मामा माझो मामा याता हा । याता हा
तळयेत हातपाय धूता हा । धूता हा
दयावाची पूजा करता हा । करता हा
द्वेषाक नाल वाये फोडता हा । फोडता हा
सगळ्या पोंराक वाटता हा । वाटता हा

एका गीतात गोंरा मामा आपल्या गोंर्या वहीणीला माहेरी आणायला जातो, त्या
गीतातील पहिल्याच ओळी अशा आहेत,

हे पात्येक ते पात्येक झिंगी मिगी दोरा
गोंर्या मामा पाना खा । पाना खा
गोरे वहीणीक आणूक जा । आणूक जा
गोरी वहीण वाई चुड्याफाड्यांची
तू येरे हत्ती घोड्यानी । हत्ती घोड्यानी

मामाने वस्त्र परिधान केली आहेत ती झिंगमिंगाच्या दोरांची ! पानविडा तोंडात
आहे, त्याचं गोंरं तोंड रंगत आहे, त्याची वहीण उफाड्याची व दागिन्यानी मटवलेली आहे,
तिला तो हत्ती घोडे घेऊन आणायला जाणार आहे—

गणपतीकडे मामी फुगडी घालते आहे आणि मामाची नजर तिच्यावर आहे. मामी
वसफुगडी घालते आहे. ती अंजरी साडी नेसली आहे. गणपतीच्या पायीकडे दुर्वाची पेंडी
आहे. मामीच्या साडीचा पदर पण गंजरी आहे.

गणपतीचं पाठकडे दुर्येची पेंडी
वस फुगडी घाल त्याची अंजरी साडी
अंजरी साडीचा गंजरी पदर
मामी वसली पूजेला । मामाची नदर
फुगडी फू...फू...फू...फू...फू...

मोठ्या मामाचं व लहान मामाचं पण कोण कोतुक ! आंबा मोहरला आहे. चिंच फुलली आहे. वाऱ्याने आंब्याचं झाड गेलं तोंड फिरल्यासारखं वाटतं आहे. आंब्याच्या झाडाच्या प्रश्न विचारल्या जातो, ‘काय रे आंब्या, तुझ्या पुढ्यात दिवणारं हे ज्योत व भाताचं शेत कुणाचं?’ आंबा उत्तर देतो, “मामासारख्या भल्या माणसाचं.” पुनः आंब्याला प्रश्न विचारल्या जातो, “तुझ्या पाटीसारखं ज्योत व भातयेती कुणाची?” आंबा उत्तरतो, ‘लहान मामासारख्या भल्या माणसाचं.....’

आमा दुलला चिंच फुली,
घाल घाल आम्या गॉलाटा
पुढचा रे ज्वात-भात कोणाचा ?
मामासाऱ्या रायाचा
आमा दुलला चिंच फुली
घाल घाल आम्या गॉलाटा
त्याच्या पाटला रे ज्वात-भात कोणाचा ?
लहानग्या मामासाऱ्या रायाचा
आमा दुलला चिंच फुली
घाल घाल आम्या गॉलाटा

तर आणखी एका गीताने मामा घाटावर जातो, वेल आणायला, कोकणातून मामा घाटावर जातो तर घाटावरून रंगले कवडं पळून गेली कोकणात येतात. (मामा शिकारी असला पाहिजे... कवड्यांना त्यांचा जबरदस्त शोक दण असला पाहिजे.) मामा घाटावरून दबल्या रंगाचं पांढे वेअन येतो, त्यांचं ज्योत बांधतो, जांभळीच्या झाडाखालून वाट आहे, जांभळीची जांभळे पिकली आहेत, पण गोऱ्या मामाच्या भिळतं ते मात्र पिकलेले जांभळ नव्हे, तर त्याच्या देवाला डिक असलेल ! अर्धकच्चे ! कारण काय तर गोरा मामा असतो ‘चोर चोर’.....

घाटावरमून घाटावरमून कवडं पळान् गेले
मामान हाडले धवळे पाडे
धवळ्या पाड्यांचा ज्वात ज्वात
जांभळी बुडल्यान वाट वाट
जांभळीचा जांभाळ पिकयाला । पिकयाला
गोऱ्या मामाक दिकयाला । दिकयाला
गोरो मामा चोर चोर.....

मामाची दोन दोन ओळीत रेखाटलेली भावचित्रे त्यातीलप्रमाणे आहेत. एक गीतकार एका मातरी गेलेल्या मुलीची भावना अवघ्या दोन ओळीत व्यक्त करतो.

चकुल्याच्या झाडावाटे । माझ्या मामाने

रस्ता केला

वंशाळा करंडा फणी । माझ्या मामांला पाठविली

तर दुसऱ्या एका कडव्यात मामाचं वर्णन कसं केले आहे पहा.

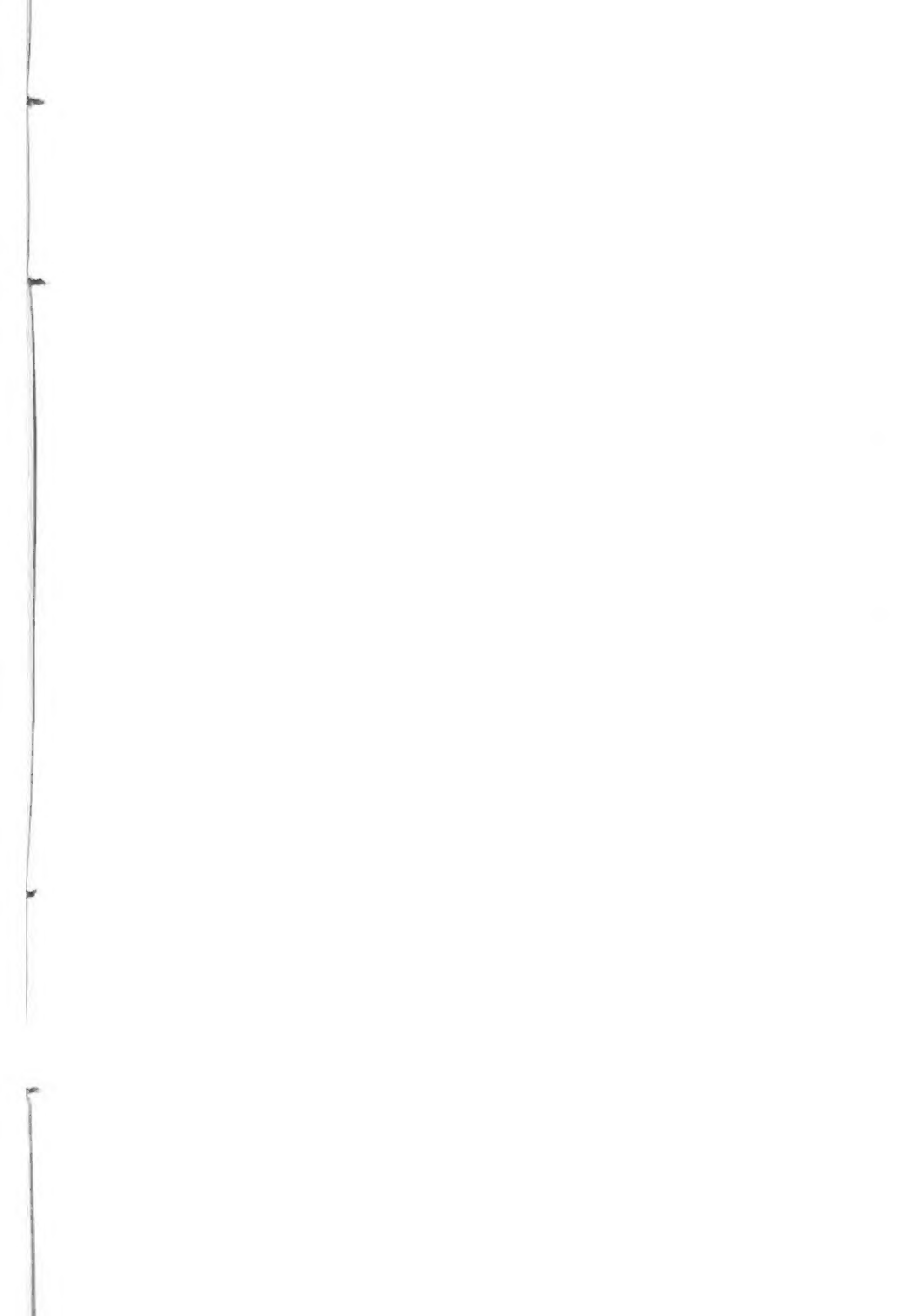
रस्त्यावरचे कावळे । रस्त्यावरचे कावळे

सारी पट्यानी खेळत होते । माझे मावळे

मला उपलब्ध झालेल्या कोंकणी लोकगीतांत पडलेले मामा-मामीच्या जीवनाचे प्रतिबिंब हे अशा प्रकारचे आहे ! त्यांच्या संपूर्ण जीवनाचे अर्थातच ते प्रतिबिंब मानता येणार नाही. मग म्हणजे मामा मामीबद्दल वाटणाऱ्या भावना किंवा भावछटा ह्या साध्या सरळ गीतांतून अभिव्यक्तीचे कोणतेच व कमलेच अवडंबर न माजविता व्यक्त झालेल्या आहेत. ह्या गीतांतून पडलेले कोंकणी मनाचे प्रतिबिंब स्वच्छ, स्पष्ट व अगदी नितळ असे आहे. प्रामुख्याने ते खेळत मनाचे चित्रण आहे व ते बहुजनसमासाकडून व्यक्त झालेले आहे. ह्या कोंकणी लोक-गीतांचे लोकजीवन समृद्ध करणारे हे शब्द व भावधन मला सापडले ते कुणा पांडुरंगेशाच्या घरात मुलीच नव्हे ! मेल्या तांगोळ्याच्या शेंपटीवजा घरादारानत हिंडून हे धन गोळा केलेले आहे. एक काळ होता की आजोळसारखी अपूर्वाईची वाव कोंकणी जीवनात दुसरी कोणतीच नव्हती. मामा इतकी दुसरी धिय-यक्ती मळली व मामी इतकी आवडीची असूनही नहाड्या करव्या जांगी व रांगे जांटे भायने नाश करत. धातानासखी जिझाळ्याची ली नव्हती. थडा करावची, न्हाड काढावची, चढाई करावची तर ती आपली मामाची ! ती मुडा सरळ मामाकडे. मामा तरी कवे ? कुणी थोरला मामा तर कुणी चाकडो मामा. अर्थातच थोरली मामी आणि चाकडो मामी आलीच. कुणी गोंग मामा तर कुणी चोर मामा. ह्या सर्व भावछटा व्यक्त करताना गीतकार कुठेच चुकूनही कडवटपणाचा स्पर्श मुक्ता आपल्या निपट्यात होऊ देत नाहीत. उलट ह्या गीतांतल्या मृद्रीकासारख्या पारदर्शक व बहुकोनी प्रांजलपणा लढ्याच्या साभ्यासर्पित भेट जाणे. निरंगी, निरागस व निर्मळ मनाची काही वेगळीच व हृदयर व्यावणारी टाप पाहून ही गीते अमृत लळा वायतात. घाती ही गीते लडातचगी शेगेच्या झापाळ्यावर बसून पोळक्याने स्वतः तारवगान म्हटली, इतरांनी म्हणताना एकरी व एकता एकता केवळ शाब्दिक नव्हे तर खराबुरा आजोळच्या आनंद लुटल्या, मामा-मामीचं प्रेम मिळविजे, त्यांचाकडून कौतुक वलन घेतले, (त्यांच्या स्वाध्यानाच्या वाळिश चढाड्या करून त्यांच्यांत लढकी लढकीची भांडणे लावली व ती मनगोत पाहिली व पुनः मिळविली...न कळता वरं !)....त्यांच्या सान्निध्यात आरव्या सैराबाचा विकास होऊ दिला, त्यांना तर ह्या कोंकणी गीतांची आठवण पावलेपावली येत असली राहिजे. 'ते हि नो दिवना गना' अशी दडदळ त्यांना निरंतर वाटत असली पाहिजे.

निदान माझी तरी तशी अवस्था आज होऊन राहिली आहे. कारण आज पुनः कोकणात गेल्यावर ते वातावरण नष्ट झालेलं पहावं लागत आहे. आमच्या मुलावाळांना तर तो आनंद आता क्वचित कुठे अभवाने मिळाला तर मिळतो आहे. बहुशः त्या निर्मळ व निर्व्याज आनंदाला ती आता पारखी झाली आहेत. आता ग्रामीण जीवन पूर्वीपेक्षा गुंतागुंतीचे झाले आहे व वाळजीवनावरही त्याची कृष्णछाया घनदाटतेने पडू लागली आहे. मग वाटतं आम्ही अजूनही ती गाणी निदान आठवून ओठावर त्यांची गुणगुण काही काळ तरी टिकवून धरतो, मनाने पुनः भूतकाळात जातो व लहान होतो, पुनः पुनः मनानेच आजोळला जातो व मामा मामींना आठवतो व भेटतो, हे काय आमचं भाग्य कमी मोलाचं? कोकणी लोकगीतांचा ताळ सूर व शब्द आठवणारं कोकणी मन (कोकणातून दूर गेल्यावर) हे काहीसं असं हुरहुरणारं आहे असं मी म्हटलं तर ते चुकीचं होईल असं मला तरी निदान वाटत नाही...

प्र. श्री. नेहरुकर यांचे काही प्रकाशित साहित्य

ललित लेख :

१. अनवानी चाल
२. माझ्या आजोळची वाट
३. बकुळीची फुले

लघुकथा संग्रह :

१. प्रवासिनी
(महाराष्ट्र राज्य साहित्य पारितोषिक १९७३)
२. रोम्बवाट
३. बेट नावाचे माणूस

कादंबरी :

१. किरिस्तांव
२. कॉकटेल
३. कोण्या एका देशात कोणे काळी

नाटक :

१. अशांतता ! शाळा चालू आहे

प्रवासलेख :

१. मॉरिशस डायरी

बालवाङ्मय :

१. हौसा कथा : भाग १
२. हौसा कथा : भाग २
३. सुब्रह्मण्यम भारती (चरित्र)

इंग्रजी :

१. On the Pavement of Life
(कवी नारायण मुर्वे यांच्या कवितांचा इंग्रजी अनुवाद)
२. Karmaveer Bhaurao Patil (इंग्रजी अनुवाद)

मुलाखत - डायरी - पत्रे :

१. अक्षरगंधर्व : सदानंद रेगे

हा कोकणी लोकगीतांचा संग्रह म्हणजे कोकणी सुशिक्षित व सुबुद्ध माणसाला कोकणच्या लोकजीवनाचा व लोकसाहित्याचा शोध व अर्थ धुंडाळण्याच्या दृष्टीने करावयाचा आरंभीचा म्हटले तर प्राथमिक बाळबोध व लहानसा खरं म्हणजे तुटपुंजाच संशोधन प्रयोग आहे. या संग्रहातील गीतरूपाने संकलित झालेला कोकणी लोकसाहित्याचा ठेवा हा, तसे पाहिले तर 'कच्चा माल' (raw material) आहे. त्यातून उद्याच्या कोकणी मातीत जन्मलेल्या कुणाही कोकणप्रांताच्या सुपुत्राला परिपक्व असा कोकणी लोकसाहित्याचा ठेवा (finished product) चिकाटीच्या व निष्ठावंत अशा संशोधकवृत्तीने कोकणी माणसांना व कोकणाबाहेरील लोकसाहित्याच्या अखिल भारतीय भाषांतील अभ्यासकांना उपलब्ध करून देता येईल. या कोकणी लोकगीतांतून उमटलेला कोकणी माणूस, मग ती स्त्री असो, पुरुष असो, लहान मूल असो वा तरुण तरुणी असोत, मोठा मानवी स्वभावाचा इरसाल नमुना आहे यात संशय नाही. हा या लोकसाहित्यात उमटलेला कोकणी माणूस वरपांगी काहीसा तिरसट, एकांगी, तुच्छतावादी (cynic) व माणूसघाणा जरी वाटत असला तरी आतून तो त्याच्याच गावात खडका पाषाणांतून खळखळा पाझरणाऱ्या झऱ्याच्या किंवा झरीच्या पाण्यासारखा निर्मळ, प्रेमळ व परस्पर आपुलकीची ओढ लागलेला असा ससंवेद्य व हृद्य माणूस आहे. कोकण परिसराच्या काहीशा दरिद्री वातावरणात तसा तो मनाने खरोखरच श्रीमंत आहे. रीतीरिवाज, लोकाचार, सामाजिक रूढी यात तो गुंततो पण अडकून रहात नाही.